

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1999/2000:140 om konkurrenspolitik för förnyelse och mångfald,

dels proposition 2000/01:1 (budgetpropositionen) såvitt gäller utgiftsområde 24 Näringsliv moment 1,

dels åtta motioner som väckts med anledning av proposition 1999/2000:140,

dels nio motioner från allmänna motionstiden 1999/2000.

Upplysningar och synpunkter i ärendet har lämnats av företrädare för Näringsdepartementet, Konkurrensverket, ICA Förbundet, Svenska Taxiförbundet och Sågverkens Riksförbund. Skrivelser i olika frågor har också inkommit.

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker den av regeringen förordade inriktningen av konkurrenspolitiken. En effektiv konkurrens är en viktig förutsättning för en väl fungerande samhällsekonomi. Utskottet finner det viktigt att konkurrensen utvecklas till att gälla i flera delar av den svenska ekonomin och att den blir mer effektiv på befintliga konkurrensmarknader. Likaså är det väsentligt att konkurrensen är verksam även inom den globala ekonomin. Konkurrenspolitikens fokus är konsumenten. Konkurrens är inget självändamål, utan åtgärder för att stärka konkurrensens effektivitet har till ändamål bl.a. att ge konsumenten en starkare ställning på marknaden. I reservationer (m, kd, c, fp) redovisas dessa partiers gemensamma syn på konkurrenspolitikens inriktning och efterfrågas kraftfulla åtgärder från regeringens sida för att driva på avregleringsarbetet i syfte att skapa utrymme för privata initiativ i kommuner och landsting.

De lagändringar som regeringen föreslår i syfte att ytterligare effektivisera konkurrensövervakningen tillstyrks av utskottet. Det rör sig bl.a. om att de svenska konkurrensmyndigheterna ges behörighet att tillämpa EG:s konkurrensregler. Vidare föreslås en lagändring beträffande konkurrensskadeavgiften för att öka möjligheterna att upptäcka och undanröja konkurrensbegräns-

ningar. Ytterligare ändringar i konkurrenslagstiftningen skall övervägas av en särskild utredare, som skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 juni 2001.

Regeringen föreslår också ändringar i konkurrenslagen vad avser samverkan mellan små företag i vissa branscher, nämligen taxinäringen och lantbrukskooperationen. För taxinäringen anser utskottet – i likhet med regeringen – att det bör införas ett legalundantag för samverkan i beställningscentraler i syfte att upprätthålla en effektiv konkurrens inom taxinäringen, tillgodose det samhällseliga intresset av tillgång till taxiservice även i mindre tätbefolkade områden i Sverige samt ge förutsebarhet för näringen. Enligt utskottets mening är det emellertid motiverat att något höja gränsen för antal fordon inom legalundantaget för att i större utsträckning ge möjlighet till samverkan i beställningscentraler i glesbygden. Utskottet föreslår sålunda att riksdagen skall besluta att samverkan i beställningscentraler skall tillåtas upp till 40 taxifordon (i stället för regeringens förslag om 30 fordon). Vidare förutsätter utskottet att Konkurrensverket när det gäller individuellt undantag för de taxiföretag vars samverkan omfattar fler än 40 taxifordon tillmäter effekterna för konsumenterna och de speciella förhållanden som gäller i glesbygden stor betydelse. Även miljöaspekter kan vägas in. I en reservation (m, kd, c) begärs att regeringen skyndsamt skall återkomma till riksdagen med förslag till de ändringar av konkurrenslagen som erfordras för att samverkan i beställningscentraler skall vara tillåten. I en annan reservation (fp) förordas införande av ett legalundantag för taxinäringen, men med en högre gräns på 100 taxifordon.

För lantbruket innebär ändringen i konkurrenslagen att en primärförenings prissättning faller utanför förbudet i lagen när föreningen svarar för försäljningen av varor som i någon mening är inlevererade till föreningen. Utskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen i frågan om konkurrensen på virkesmarknaden och på lämpligt sätt informerar riksdagen när effekterna av lagändringarna kan bedömas. I en reservation (m) begärs att regeringen skyndsamt skall återkomma till riksdagen med ett klargörande av rättsläget med hänsyn till EG-rätten. I en annan reservation (fp) begärs en översyn av reglerna för föreningssamverkan inom jordbruks-, trädgårds- och skogsnäringarna.

Utskottet avstyrker motioner med krav på bibehållande av det nu gällande gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln. Det nya gruppundantag för vertikala avtal som regeringen avser införa från den 1 januari 2001, efter modell från EG:s konkurrensregler, kan beräknas ge likartade samarbetsmöjligheter för kedjorna som det nuvarande gruppundantaget. Utskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen av rättstillämpningen och håller riksdagen informerad. I en reservation (m, kd, c, fp) förordas att det nuvarande gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln skall fortsätta att gälla.

Proposition 1999/2000:140

I proposition 1999/2000:140 föreslås att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20),

2. lag om ändring i lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler,
3. lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.,
4. lag om innebörden av begreppen jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenslagen (1993:20),
dels godkänner vad regeringen föreslår om konkurrenspolitikens inriktning (avsnitt 7.1.2).

Lagförslagen återges i bilaga 1.

Proposition 2000/01:1 (budgetpropositionen)

I proposition 2000/01:1 (budgetpropositionen) utgiftsområde 24 Näringsliv föreslås, såvitt här är i fråga, att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20).

Lagförslaget återges i bilaga 2.

Motionerna

De motioner som väckts *med anledning av proposition 1999/2000:140* och som behandlas här är följande:

1999/2000:N44 av Tom Heyman (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av konkurrenslagstiftningen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:N45 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av konkurrensneutralitet mellan olika företagsformer inom detaljhandeln.

1999/2000:N46 av Göran Hägglund m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det bör bli lättare att få prövat i domstol om kommunal näringsverksamhet strider mot kommunallagen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kvarvarande konkurrenshämmande regleringar i den privata sektorn bör identifieras och avvecklas,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade resurser till Konkurrensverket,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att lagen om offentlig upphandling måste göras mer kraftfull i en sammanhållen översyn i syfte att förverkliga principerna om affärsmässighet, konkurrens och icke-diskriminering,

5. att riksdagen avslår regeringens förslag om att avskaffa gruppundantaget för kedjor i detaljhandel,

6. att riksdagen avslår regeringens förslag om undantag från förbudet i 6 § konkurrenslagen för viss taxisamverkan avseende begränsning av antalet taxifordon.

1999/2000:N47 av Per Westerberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av det konkurrensfrämjande arbetet,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konsumentinflytande,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om mångfald och utveckling genom ökad konkurrensutsättning av offentlig sektor inom områdena vård, skola och omsorg,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunal näringsverksamhet,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stärka medborgarnas möjlighet till laglighetsprövning,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändringar i lagen om offentlig upphandling,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att avskaffa allmännyttans hyresledande ställning,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om påskyndandet av gemensamma byggproduktdirektiv inom EU,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att nuvarande gruppundantag för detaljhandeln bibehålls,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffandet av handelsändamål i detaljplan,
11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om taxinäringen.

1999/2000:N48 av Hans Stenberg m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillämpningen av konkurrenslagen.

1999/2000:N49 av Ingegerd Saarinen (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tolkningen av innebörden av uttrycket *i sin nuvarande form*,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konkurrens på lika villkor mellan olika slags kedjor,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om detaljhandeln i glesbygden,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om taxinäringen utanför storstäderna.

1999/2000:N50 av Eskil Erlandsson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förlängning av gruppundantagen för kedjor inom detaljvaruhandeln,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om undantag från 6 § konkurrenslagen avseende viss taxisamverkan.

1999/2000:N51 av Eva Flyborg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vilka förutsättningar som är avgörande för en väl fungerande konkurrens,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att tillåta konkurrens inom de områden som i dag är offentlig produktion,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att tillåta konkurrens även inom produktionen av socialförsäkringar,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att offentlig verksamhet i bolagsform i princip bör avvecklas,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att upprätthålla en fungerande konkurrens mellan privata och kvarvarande offentliga bolag,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att åstadkomma en bättre fungerande offentlig upphandling,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning och ökade möjligheter för företag att få lagligheten av kommunala stöd prövad,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skyndsamt utredning av fåmansbolagsreglerna,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredning av arvs- och gåvoskatterna ur ett småföretags- och konkurrensperspektiv,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avreglering enligt de riktlinjer som anges i motionen,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att underlätta ett tidigt EMU-medlemskap,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om EG:s konkurrensrätt och om utredningen av konkurrensskadeavgift för företag som avslöjar konkurrensbegränsning, begränsning eller hinder för gemensam styrelserepresentation i konkurrerande företag samt uppbrytande av företagskoncentrationer,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om EG:s konkurrenslagstiftning och återverkningarna för små länder vid omstruktureringar,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gruppundantag i detaljhandeln,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om antalet fordon i beställningscentraler inom taxirörelsen och Konkurrensverkets uppdrag att följa utvecklingen av konkurrensen inom taxirörelsen,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att 65-årsregeln för privata vårdgivare bör avskaffas,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att remisstvånget bör avskaffas,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om etableringsfrihet för allmänläkare, sjukgymnaster, geriatriker, barnläkare, gynekologer samt för barnmorskor,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konkurrensutsättning av öppenvården,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkt kvalitetsgaranti,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkt upphandlingskompetens,

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nationella vårdprogram,

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ökad valfrihet i mödravården,

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ökad valfrihet i barnhälsovården,

25. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att bryta Apoteket AB:s försäljningsmonopol,

26. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utveckling av referensprissystemet för läkemedel,

27. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om införande av ett system med franchisetagare inom apoteksväsendet,

28. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om återavskaffande av de regler i plan- och bygglagen som ger kommunerna möjlighet att i användningsbestämmelser för kvartersmark och byggnader särskilja handel med livsmedel,

29. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om större hänsyn till lägesfaktorn vid hyressättning,

30. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda frågan om möjlighet att skjuta upp realisationsvinstbeskattning vid fondbyte,

32. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förnyad översyn av konkurrensreglerna och undantagen vad gäller jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring.

De motioner från *allmänna motionstiden* som behandlas här är följande:

1999/2000:K277 av Per Westerberg m.fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kommunal näringsverksamhet hotar småföretagen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändringar i konkurrenslagen.

1999/2000:Sk692 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principerna för konkurrenspolitiken,

14. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en sådan ändring att man skärper kraven på konkurrensneutralitet vid offentlig prissättning i enlighet med vad som anförts i motionen,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad konkurrensutsättning av statlig och kommunal verksamhet,

38. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändringar i konkurrenslagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:N214 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kooperativ verksamhet.

1999/2000:N238 av Inger Strömbom m.fl. (kd) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skadlig kommunal konkurrensverksamhet.

1999/2000:N292 av Eva Flyborg m.fl. (fp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om turistnäringens konkurrensförhållanden i relation till offentlig näringsverksamhet.

1999/2000:N322 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konkurrensutsättning och försäljning av kommunala och landstingskommunala företag och verksamheter.

1999/2000:N384 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunernas roll i näringspolitiken,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en effektivare konkurrenspolitik och hos regeringen begär en översyn av konkurrenslagen.

1999/2000:N386 av Johan Pehrson och Karin Pilsäter (fp) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om offentliga monopol.

1999/2000:N387 av Eskil Erlandsson m.fl. (c) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av konkurrens på lika villkor.

Utskottet

Inledning

Konkurrenslagen (1993:20) trädde i kraft den 1 juli 1993 (prop. 1992/93:56, bet. 1992/93:NU17). Konkurrenslagen (KL) är baserad på den s.k. förbudsprincipen, vilken utgår från att vissa konkurrensbegränsningar i sig är skadliga och därför skall vara förbjudna. Efter mönster från EG-rätten innehåller KL två principiella förbud, nämligen mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag (6 §) och mot missbruk från ett eller flera företags sida av en marknadsdominerande ställning (19 §). Dessa bestämmelser motsvaras av EG-fördragets artiklar 81.1 (regler beträffande avtal m.m. som har till syfte eller effekt att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen) och 82 (regler beträffande ett eller flera företags missbruk av dominerande ställning), vilka ingår i de grundläggande konkurrensreglerna för den gemensamma marknaden.

Propositionen

Regeringen begär riksdagens godkännande av vad som anförs i propositionen om konkurrenspolitikens inriktning. Konkurrenspolitiken skall aktivt främja existensen av väl fungerande marknader och vara grundad på ett konsumentperspektiv. Marknaderna skall präglas av öppenhet för nya produkter, nya företag och nya idéer. Som allmän inriktning skall gälla följande:

- Den svenska marknaden är en del av EU:s inre marknad – hinder för tillträdet skall avlägsnas och EU:s regler för konkurrensen skall kunna tillämpas också i Sverige.

- Karteller och andra konkurrensbegränsningar som allvarligt skadar konsumentintresset kan inte accepteras – de medel som staten har att upptäcka och ingripa när företag sätter konkurrensen ur spel måste bli effektivare.

- Konsumenternas intresse av effektivt fungerande konkurrens måste väga tungt när offentliga regler som påverkar marknadernas funktionssätt utformas.

- Andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder skall öka. På nya marknader skall strukturer och regler stödja uppkomsten av en balanserad och väl fungerande konkurrens.

- När offentliga aktörer agerar på konkurrensmarknader får det inte ske på sådant sätt att det privata företagandet hämmas. Myndighetsuppgifter skall hållas isär från kommersiell verksamhet.

- Statligt stöd får inte snedvrider konkurrensen – en policy för det svenska statsstödet skall understödja Sveriges arbete i EU mot subventioner som skadar svensk industri.

- Sverige skall aktivt stödja utvecklingen av sunda konkurrensförhållanden i den globala ekonomin och i samarbete med andra länder ingripa mot internationella konkurrensbegränsningar.

Regeringen gör bedömningen att en aktiv konkurrenspolitik, med klara regler och en effektiv tillämpning, är nödvändig för att skydda konkurrensen och öka marknadernas effektivitet. Viktiga uppgifter för konkurrenspolitiken är att främja förnyelse i den ekonomiska verksamheten, att bereda väg för öppenhet och mångfald samt, framför allt, att säkerställa konsumenternas makt över produktionen och distributionen. Regeringen uttalar vidare att konkurrenspolitik och konsumentpolitik syftar till att med olika medel säkerställa att produktmarknaderna fungerar till nytta för konsumenterna. De ansvariga myndigheterna bör sålunda öka samordningen på områden där detta är till gagn för konsumentintresset.

Offentliga regler på olika områden kan ha stor betydelse för hur marknaderna fungerar, heter det vidare. När nya regler utformas på andra politikområden avser regeringen att lägga stor vikt vid konsumenternas intresse av fungerande marknader och konkurrensens betydelse för tillväxt och förnyelse. Det gäller även områden som faller under den gemensamma kompetensen inom EU, t.ex. handelspolitiken.

Regeringen meddelar att Konkurrensverket skall ges i uppdrag att genomföra en inventering av fiskala avgifter som har en sådan nivå och utformning

att de kan antas begränsa konkurrensen. Konkurrensreglerna kräver en effektiv övervakning, sägs det vidare. Möjligheterna att skärpa bestämmelserna i konkurrenslagen i syfte att skapa effektivare verktyg för att spåra upp och ingripa mot karteller och andra allvarliga konkurrensbegränsningar samt tydligare markera ett avståndstagande från förfaranden som sätter konkurrensen ur spel skall utredas i särskild ordning. Särskilda bestämmelser behövs samtidigt i vissa branscher med en stor andel småföretag. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag om minskad reglering inom sötningssväsandet.

Motionerna

Det konkurrensfrämjande arbetet bör ha en annan inriktning än den regeringen anger, anför det i motion 1999/2000:N47 (m). I motionen begärs också ett riksdagsuttalande om betydelsen av konsumentinflytande. En fungerande marknadsekonomi förutsätter konkurrens, eftersom det är det enda sättet att få en optimal prissättning som avspeglar tillgång och efterfrågan på en produkt, säger motionärerna. De anser att den i propositionen angivna inriktningen uttrycker en god förståelse för den stora samhällsekonomiska betydelsen av en väl fungerande konkurrens, men att den dock inte innebär några nya grepp inom näringspolitiken. Moderata samlingspartiet har länge verkat för en mer effektiv konkurrenspolitik, t.ex. på el-, tele- och apoteksområdena, men varje försök att stärka konkurrensklimatet har tidigare aktivt motverkats av regeringen, hävdar motionärerna. De anser att inriktningen bör vara att offentliga aktörer på konkurrensmarknader inte skall bedriva näringsverksamhet över huvud taget, utan att den konkurrensutsatta verksamheten skall privatiseras eller avvecklas. De menar också att regeringen bör sätta en tidsplan för sina förslag. En modern konsumentpolitik måste räkna med människors egen kraft, anför motionärerna vidare. De anser att en sund konkurrens på alla marknadsområden är en förutsättning för gott konsumentinflytande och att en självständig och kunnig konsument är grunden för en väl fungerande marknad.

Hela den svenska ekonomin måste fungera i konkurrens, anför det i partimotion 1999/2000:Sk692 (m). Konkurrensen bör stärkas genom att statligt ägande i näringslivet avvecklas, anser motionärerna. De föreslår att Konkurrensverket skall ges en starkare ställning och att dess möjlighet att ingripa med hjälp av konkurrenslagen skall förbättras.

Kvarvarande konkurrenshämmande regleringar i den privata sektorn bör identifieras och avvecklas, anför det i motion 1999/2000:N46 (kd). En viktig orsak till att Sverige placerar sig dåligt i den s.k. välfärdsligan är det höga prisläget, till följd av bristande konkurrens och delvis omfattande regleringar, säger motionärerna. De anser att det behövs ett antal reformer för att öka den inhemska konkurrensen och sänka det allmänna prisläget. En hel del viktiga avregleringar har redan gjorts, men inom en del sektorer är konkurrensen fortfarande bristfällig, hävdar motionärerna. Det gäller framför allt de marknader där hushållen är köpare, t.ex. varudistribution, detaljhandel och tjänsteproduktion – främst i offentlig sektor. Småföretagsdelegationens förslag bör snarast genomföras, anför motionärerna. De föreslår vidare att Konkur-

rensverket skall ges ökade resurser och en mer fristående och framträdande roll än för närvarande. Nya regeringsförslag bör granskas, inte bara utifrån ett småföretagsperspektiv, utan också utifrån ett konkurrensperspektiv, sägs det slutligen.

I partimotion 1999/2000:N384 (kd) begärs ett riksdagsuttalande om en effektivare konkurrenspolitik och en översyn av konkurrenslagen. Motivering- en bakom yrkandet är likartad med den i nyssnämnda motion 1999/2000: N46 (kd).

Riksdagen bör göra uttalanden om vilka förutsättningar som är avgörande för en väl fungerande konkurrens och om behovet av avreglering, anför det i motion 1999/2000:N51 (fp). Fri konkurrens på lika villkor – inom de ramar som sätts upp av etiska principer och lagstiftning – är det bästa verktyget för att tillgodose konsumenternas efterfrågan och för att hushålla med begränsade resurser, säger motionärerna. Det avgörande för en fungerande konkurrens är fritt tillträde till marknaderna – många offentliga regleringar som införts för att upprätthålla konkurrens skulle inte behövas om fritt tillträde till marknaden rådde, anför motionärerna. De hänvisar till att Konkurrensverket i sin rapport Konkurrensen i Sverige under 90-talet – problem och förslag (2000:1) framhöll att det gällande regelverket är komplicerat och mycket tids- och kostnadskrävande för främst småföretagen och pekade på behovet av förenklingar. Förbättringar kan, enligt motionärerna, uppnås genom följande: i stort sett alla Småföretagsdelegationens förslag bör genomföras; ett enkelt bokförings- och deklarationspaket för egenföretagare bör införas; reglerna för att få F-skattsedel bör förenklas; inbetalningsreglerna för skattekontot bör göras mindre stränga; en solnedgångsparagraf för regleringar bör införas; avregleringsarbetet bör ges en större politisk tyngd genom att stats- och finansministrarna blir ansvariga; arbetsmarknadsregleringarna bör ses över.

Vissa kompletterande uppgifter

Vad gäller Konkurrensverkets roll och resurser, som berörs i vissa av motionerna, kan noteras att i propositionen lämnas förslag till ökade befogenheter för verket. Regeringen har vidare nyligen tillkallat en särskild utredare, justitierådet Severin Blomstrand, med uppgift att analysera vissa frågor som rör effektiviteten hos det nuvarande regelverket för att motverka överträdelser av konkurrenslagstiftningens förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag och mot missbruk av en dominerande ställning (dir. 2000:40). Utredaren skall föreslå de ändringar av regelsystemet som bedöms motiverade. I uppgiften ingår att pröva behovet av och förutsättningarna för regler om följande: nedsättning av konkurrensskadeavgift för företag som avslöjar konkurrensbegränsningar; ett stärkt sekretesskydd för uppgifter om kartellsamarbeten eller andra konkurrensbegränsningar och om vem som lämnat information om sådana förhållanden; begränsning av eller hinder för gemensam styrelserepresentation i konkurrerande företag; vinnande parts rätt till ersättning för sina rättegångskostnader från s.k. tappandepart. Vidare skall följande utredas: om befintliga regler om uppgiftsskyldighet och sekretess tillgodoser behovet av ett ändamålsenligt informationsutbyte mellan

Konkurrensverket och konkurrensmyndigheter i andra länder för en effektiv konkurrensövervakning; om erfarenheterna i rättstillämpningen eller andra omständigheter nu föranleder ett annat ställningstagande än tidigare i frågan om en kriminalisering av förbudsreglerna i konkurrenslagen och när det gäller regler om uppbyggnad av företagskoncentrationer; om nuvarande regler ger små företag som utsätts för andra företags konkurrensbegränsningar tillräckliga möjligheter att få överträdelsen att upphöra. Det skall ingå i uppdraget att behandla uppkommande frågor med beaktande av deras EG-rättsliga aspekter. Utredaren kan belysa även andra frågor som kan ha betydelse för en effektivare bekämpning av konkurrensbegränsningar. Han skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 juni 2001.

I 2000 års ekonomiska vårproposition aviserade regeringen att Konkurrensverket årligen skall tillföras 5 miljoner kronor extra under perioden 2001–2003 för konkurrensfrämjande arbete (prop. 1999/2000:100, bet. 1999/2000:FiU20). I budgetpropositionen för år 2001 (utgiftsområde 24) har regeringen sålunda föreslagit att anslaget till Konkurrensverket för år 2001 skall ökas med 5 miljoner kronor. Utskottet behandlar detta förslag i anslagsbetänkande 2000/01:NU1 rörande utgiftsområde 24 Näringsliv senare under hösten 2000.

Frågan om genomförande av Småföretagsdelegationens förslag tas upp i några motioner. I det näringspolitiska betänkandet våren 2000 (bet. 1999/2000:NU13) redovisades en avstämning av Småföretagsdelegationens samtliga förslag som Näringsdepartementet gjort för utskottets räkning. Regeringens samlade bedömning var, enligt denna, att åtgärder vidtagits för att undanröja majoriteten av de hinder som Småföretagsdelegationen uppmärksammat. Regeringen ansåg att ca 75 % av förslagen är viktiga och bör genomföras i någon form. Drygt 40 % av förslagen var helt genomförda eller befann sig i en genomförandefas, och ytterligare drygt 30 % var under utredning eller beredning. Det framhölls från Näringsdepartementet att många av förslagen är av den karaktären att de aldrig kommer att kunna anses vara helt slutförda. Det gäller t.ex. myndigheternas arbete med information och service till företagen och flera av förenklingsförslagen, såsom lättnader i uppgiftslämnande för företag och förenkling av tullprocedurer. Ungefär en fjärdedel av förslagen föranleder i nuläget inga åtgärder från regeringens sida; det gällde förslag på områden, där det redan för närvarande förekommer statliga insatser, t.ex. kompetensområdet, liksom förslag på områden där det primära ansvaret inte ligger på staten utan på kommunerna.

Regeringen lämnade i maj 2000 en skrivelse till riksdagen (skr. 1999/2000:148) med en redogörelse för regelförenklingsarbetet med särskild inriktning på små företag. Skrivelsen jämte den motion som väckts med anledning av skrivelsen – motion 1999/2000:N52 (m, kd, c, fp) – kommer att behandlas senare under hösten 2000 i betänkande 2000/01:NU1 om utgiftsområde 24 Näringsliv.

Konkurrensverket har nyligen avlämnat en rapport med rubriken Varför är de svenska priserna så höga? (2000:2). Priserna i Sverige har, enligt rapporten, under 1990-talet, legat ca 30 % över genomsnittet inom OECD och drygt 20 % över nivån inom EU. Förklaringsfaktorer såsom BNP per capita, skatter, befolkningstäthet, kostnaden för arbetskraft samt förändringar i växel-

kursen och den privata konsumtionen kan bara förklara drygt hälften av prisskillnaden mellan Sverige och OECD-genomsnittet under 1990-talet. Resten av skillnaden beror enligt rapporten till största delen på bristande konkurrens på den svenska marknaden, något som leder till högre priser. En kompletterande analys av situationen inom EU i slutet av 1990-talet visar att skillnaderna i företagskoncentrationen förklarar 2–4 procentenheter av prisskillnaden mellan Sverige och EU i detaljhandelsledet och 2–3 procentenheter i parihandelsledet. Eftersom måttet på koncentration som använts i analysen är trubbigt finns det emellertid anledning att förmoda att dessa effekter är ännu högre och utgör större delen av den oförklarade prisskillnaden mellan Sverige och andra länder, sägs det i rapporten.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla att en effektiv konkurrens är en viktig förutsättning för en väl fungerande samhällsekonomi. Konkurrens bidrar till ett nödvändigt omvandlingstryck och till ett innovativt företagsklimat som stärker tillväxten och Sveriges internationella konkurrenskraft. För konsumenterna betyder detta tillgång till ett brett utbud av ständigt förbättrade varor och tjänster med god kvalitet till rimliga priser. Andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder bör öka, eftersom en väl fungerande konkurrens stimulerar nytänkande och bidrar till att utveckla nya produkter och tjänster till nytta för konsumenterna. Detta ökar i sin tur produktiviteten och dämpar prisutvecklingen. Konkurrenspolitiken har därmed en viktig uppgift att fylla inom ramen för näringspolitiken och i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Utskottet anser att den allmänna inriktning av konkurrenspolitiken som regeringen redovisar i propositionen – och som den begär riksdagens godkännande av – ger goda förutsättningar för en effektiv konkurrens i hela ekonomin. Utskottet finner det viktigt att konkurrensen utvecklas till att gälla i flera delar av den svenska ekonomin och att den blir mer effektiv på befintliga konkurrensmarknader. Likaså är det väsentligt att konkurrensen är verksam även inom den globala ekonomin. För ett litet land som Sverige med ett stort utlandsberoende är det av yttersta vikt att sunda konkurrensförhållanden råder på den globala nivån och att internationella konkurrensbegränsningar motverkas.

Mycket av det som sägs i de här aktuella motionerna är en allmän lovsång till värdet av en fri och effektiv konkurrens. Detta står inte på något sätt i motsatsställning till den av regeringen föreslagna inriktningen av konkurrenspolitiken eller till utskottets ståndpunkt i frågan.

I vissa av motionerna efterfrågas effektivare verktyg för och ökade resurser till Konkurrensverket. Utskottet vill framhålla att regeringen i propositionen just föreslår olika åtgärder för att effektivisera konkurrensövervakningen. För att öka möjligheterna att upptäcka och undanröja konkurrensbegränsningar föreslås sålunda ett förtydligande tillägg i regeln om fastställande av konkurrensskadeavgift i konkurrenslagen. Vidare föreslås de svenska konkurrensmyndigheterna få nationell behörighet att tillämpa EG:s konkurrensregler. Dessa förslag behandlar utskottet i senare avsnitt. När det

gäller ökade resurser till Konkurrensverket vill utskottet erinra om att regeringen i budgetpropositionen för år 2001 föreslår att Konkurrensverket skall tillföras ytterligare 5 miljoner kronor för konkurrensfrämjande arbete.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att regeringen i propositionen gör bedömningen att det finns skäl att mer än hittills sätta konsumentperspektivet i fokus i konkurrenspolitiken. Konkurrens är inget självändamål. Åtgärder för att stärka konkurrensens effektivitet har till syfte bl.a. att ge konsumenten en starkare ställning på marknaden. Utskottet delar till fullo regeringens uppfattning att de ansvariga myndigheterna för konkurrens- och konsumentpolitik bör öka samordningen i sina insatser.

I några motioner berörs Småföretagsdelegationens förslag. Som tidigare redovisats har en avstämning av genomförandet av dessa redovisats i utskottets näringspolitiska betänkande våren 2000. Utskottet gjorde då bedömningen att utfallet visade på den starka vilja som finns hos regeringen att åstadkomma resultat i regelförenklingsarbetet. Det underströks att detta arbete aldrig kommer att kunna anses vara avslutat, utan det får ses som en ständigt pågående process och att det ligger i sakens natur att varken de berörda småföretagen eller den politiska oppositionen kan anse att de vidtagna åtgärderna är tillräckliga. Regelförenklingsarbetet måste ständigt inta en framskjuten roll inom näringspolitiken, anförde utskottet. Utskottet vill nu också erinra om att frågan om regelförenkling kommer att behandlas av utskottet senare under hösten 2000 i anslagsbetänkandet 2000/01:NU1 rörande utgiftsområde 24 Näringsliv, där bl.a. regeringens skrivelse om regelförenklingsarbetet skall behandlas.

Sammantaget tillstyrker utskottet propositionen i berörd del och avstyrker motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:Sk692 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N384 (kd) och 1999/2000:N51 (fp) i motsvarande delar.

Konkurrens i offentlig sektor, m.m.

Propositionen

Frågor om konkurrens i offentlig sektor behandlas i olika avsnitt i propositionen (t.ex. i avsnitten 6.6, 7.3, 7.4 och 7.7). Regeringen redovisar som sin bedömning att andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder bör öka. På områden som öppnats för konkurrens bör regelverk utformas så att de stödjer utvecklingen mot en effektiv konkurrens med väl fungerande balans mellan aktörerna.

Om en privatisering övervägs bör det först säkerställas att en balanserad och väl fungerande konkurrens har etablerats och att marknaden har visat sig tillgodose konsumenternas behov, heter det vidare. Vid bedömningen av frågor om tillgång till grundläggande funktioner i form av s.k. infrastruktur, t.ex. anläggningar, ledningar eller nödvändiga system, i samband med regelreformer måste en avvägning göras i det enskilda fallet mellan att stimulera konkurrensen å ena sidan på en given infrastruktur och å andra sidan mellan alternativa infrastrukturer, inklusive de som ännu inte har lanserats. Myndighetsrollen bör renodlas på transportområdena, exempelvis luftfart

och järnväg, så att konkurrensen inte snedvrids för olika operatörer som utnyttjar infrastrukturen, sägs det.

Regeringen anser att arbetet med att utveckla alternativa styr- och driftformer på området offentliga tjänster bör drivas vidare. Uppgiften att tillgodose medborgarnas behov av sådana tjänster bör förenas med kravet på samhällsekonomisk effektivitet. Vård, skola och omsorg skall vara gemensamt finansierade, demokratiskt styrda och ges till alla på likvärdiga villkor, anser regeringen. Upphandlingsregler och konkurrensregler är viktiga för att företag som är verksamma på det offentliga området eller angränsande områden – i synnerhet små och nyetablerade företag – skall få rimliga förutsättningar för sin verksamhet.

Arbetet med att undanröja kvarvarande hinder mellan offentlig och privat sektor bör drivas vidare, säger regeringen. Ekonomistyrningsverket skall mot bakgrund av bl.a. Konkurrensrådets arbete och det s.k. transparensdirektivet i EU analysera och föreslå närmare regler för statliga myndigheters avgiftsfinansierade och konkurrensutsatta verksamhet.

Regeringen gör avslutningsvis beträffande statsstöd bedömningen att en förtydligad svensk policy för detta bör ligga till grund för arbetet med stödrelaterade frågor inom EU, men också för det internationella arbetet i övrigt. Inriktningen bör vara att så långt möjligt begränsa användningen av statligt stöd, och i synnerhet sådant stöd som i särskild grad snedvrider konkurrensen och som hotar svenska ekonomiska intressen. För att kunna driva detta arbete med kraft och trovärdighet bör ytterligare insatser göras för att också motverka konkurrenssnedvridande stöd i Sverige, sägs det.

Motionerna

Olika frågor om konkurrens i offentlig sektor tas upp i tolv motioner. I motion 1999/2000:N47 (m) föreslås att riksdagen skall göra uttalanden i följande avseenden: om mångfald och utveckling genom ökad konkurrensutsättning av offentlig sektor inom områdena vård, skola och omsorg; om kommunal näringsverksamhet; om att stärka medborgarnas möjlighet till laglighetsprövning; om ändringar i lagen (1992:1558) om offentlig upphandling. Motionärerna anser att regeringen inte tydligt skiljer debatten om mångfald i produktionen från debatten om privat finansiering och att frågan om möjligheten att kombinera en sådan mångfald med en offentlig finansiering har givits en alltför undanskymd roll i propositionen. Offentliga verksamheter skulle i betydligt större utsträckning kunna öppnas för privata drift-entreprenader eller s.k. kundvalsmodeller, menar motionärerna. Genom utökad upphandling kan kommuner medverka till ett bättre fungerande, lokalt näringsliv, säger motionärerna vidare. Enligt deras uppfattning är bolagsformen främst motiverad som en förberedelse inför privatisering och i övrigt bör den kommunala verksamheten bedrivas i förvaltningsform. Motionärerna anser att staten, kommuner och landsting skall avveckla den näringsverksamhet de bedriver eller sälja den till den privata sektorn.

I motionen pekas vidare på olika problem vid laglighetsprövningen av kommunala beslut, bl.a. följande: det krävs ett formellt kommunalt beslut för att kunna överklaga; det krävs att överklagandet sker inom tre veckor efter

beslutets justering; beslut som fattas av kommunala företag kan normalt inte överklagas; en kommun kan inte tvingas att rätta sig efter ett beslut i samband med laglighetsprövning. Motionärerna anser att regeringen bör ges i uppdrag att föreslå förändringar av kommunallagen med följande utgångspunkter: att stärka medborgarnas möjligheter till laglighetsprövning av verksamhet som drivs av kommun, landsting eller kommunala bolag; att göra det möjligt att överklaga verksamhet oavsett om verksamheten baseras på ett formellt beslut och oavsett om verksamheten bedrivs i ett kommunalt bolag eller i förvaltning; att införa ett straffrättsligt sanktionssystem för de fall kommunen inte rättar ett upphävt beslut. Också i lagen om offentlig upphandling (LOU) föreslås ändring, av innebörd att offentlig näringsverksamhet är olaglig om den inte beslutats formellt av riksdag, kommunfullmäktige eller landstingsfullmäktige. Lagen bör vidare dels kompletteras så att det införs lagkrav på att all verksamhet där förutsättningar finns skall upphandlas i konkurrens och att det skall gälla krav på att affärsmässighet skall gälla vid avbrytande av upphandling, dels ändras till att gälla även vid inköp från verksamhet i egen regi. Motionärerna anser också att en lag om konkurrensneutralitet vid offentlig prissättning bör införas, med krav på att offentlig näringsverksamhet skall redovisas skild från annan verksamhet. Det offentliga måste utsätta den egna verksamheten för konkurrens, innan tjänster får erbjudas den öppna marknaden, föreslår motionärerna. De anser att konkurrenslagen bör utvidgas till att gälla även när myndighetens beslut inte varit ett led i en företagarrull, t.ex. stödgivning, samt till att gälla vid interna köp.

I de två partimotionerna 1999/2000:Sk692 (m) och 1999/2000:N322 (m) begärs riksdagsuttalanden om ökad konkurrensutsättning av statlig och kommunal verksamhet och om konkurrensutsättning och försäljning av kommunala och landstingskommunala företag och verksamheter. I den förstnämnda motionen begärs också lagförslag som innebär en skärpning av kraven på konkurrensneutralitet vid offentlig prissättning. Kommunallagen bör ses över och reglerna för vad som är tillåten respektive otillåten kommunal verksamhet preciseras, anför motionärerna. De förordar att staten, kommunerna och landstingen skall inrikta sig på kärnverksamheterna och att all kommunal förvaltningsverksamhet som inte är myndighetsutövning skall utsättas för konkurrens. Motionärerna föreslår en lagstadgad rätt för privata entreprenörer att utmana offentlig näringsverksamhet samt införande av en lag som stadgar att offentlig näringsverksamhet skall redovisas skild från annan verksamhet och att priset skall baseras på en självkostnadskalkyl på likvärdig grund som enskilda företag. Lagen om offentlig upphandling föreslås vidare kompletteras med en regel om att all offentlig näringsverksamhet måste grundas på formella beslut av stat, kommun eller landsting. I flera fall är det omöjligt att överklaga driften av näringsverksamhet i offentlig regi då verksamheten inte grundar sig på formella beslut, säger motionärerna och anser att möjligheten för medborgare att överklaga kommunal näringsverksamhet därför måste stärkas.

Den kommunala näringsverksamheten hotar småföretagen, varför det krävs ändringar i konkurrenslagen, hävdas det i motion 1999/2000:K277 (m). Kommunerna utgör en väsentlig del av marknaden för de små lokala företagen, säger motionärerna och hänvisar till att kommunerna har fått ett större

ansvar för att avhjälpa arbetslöshet, ofta genom att engagera de arbetslösa i någon form av serviceverksamhet, t.ex. kaféer, bagerier och tapetserarverkstäder, vilka ofta konkurrerar med privata företag. Drygt hälften av alla anmälningar till Konkurrensverket riktar sig mot kommuner, landsting och statliga organ, uppger motionärerna. Konkurrensverkets möjlighet att ingripa med hjälp av konkurrenslagen är dock närmast obefintlig. Det finns stora brister i konkurrensneutralitet mellan offentlig näringsverksamhet och privata bolag, påstår motionärerna, brister som kan åtgärdas genom skärpta krav på upphandlingar, redovisningar och affärsmässighet. Konkurrenslagen bör, enligt motionärerna, utvidgas till att gälla även när myndighetens beslut inte varit ett led i en företagarroll, t.ex stödgivning, samt till att gälla vid interna köp.

Det bör bli lättare att få prövat i domstol om kommunal näringsverksamhet strider mot kommunallagen, anför det i motion 1999/2000:N46 (kd). Vidare bör lagen om offentlig upphandling göras mer kraftfull genom en översyn i syfte att förverkliga principerna om affärsmässighet, konkurrens och icke-diskriminering, säger motionärerna. De noterar att det i propositionen finns dokumenterat hur konkurrens på olika marknader har kunnat växa fram trots att ett monopolföretag tidigare varit helt dominerande. Inom vård, skola och omsorg ser regeringen dock inte dessa möjligheter, sägs det, varvid bibehållandet av monopolet inom apoteksverksamheten och motståndet mot privatdrivna sjukhus påtalas som exempel. Motionärerna föreslår följande åtgärder: kommunalt och statligt ägande bör avvecklas på marknader där privata företag konkurrerar eller skulle kunna konkurrera och där inte sociala eller hälsomässiga restriktioner motiverar ett offentligt ägande – vård och utbildning bör vara de enda generella undantagen; kommunallagen bör ändras så att det blir lättare att få prövat i domstol om kommunal näringsverksamhet strider mot lagen; kommunallagen bör ses över i syfte att göra det lättare för företag att överklaga kommunala beslut om stöd i olika former till företag och besluten bör också kunna prövas i domstol.

Även i partimotion 1999/2000:N384 (kd) begärs ett riksdagsuttalande om en ändring av kommunallagen så att det blir lättare att få prövat i domstol om kommunal näringsverksamhet strider mot lagen.

Riskerna med skadlig, kommunal konkurrensverksamhet tas också upp i motion 1999/2000:N238 (kd), i vilken olika frågor rörande turismen behandlas. Det kommunala engagemanget på turismens område medför svårigheter såväl för redan etablerade företag som för företag som vill komma in på marknaden, anför motionärerna. De menar att det uppstår en snedvriden konkurrens när en kommun ger bidrag eller fördelaktiga lån till ett av företagen på orten eller ett kommunägt bolag förfogar över strategiskt viktiga resurser som inte konkurrerande aktörer får utnyttja på samma villkor.

Riksdagen bör göra ett uttalande om främjande av kooperativ verksamhet inom vård- och omsorgssektorn, anför det i motion 1999/2000:N214 (c). Inom denna sektor finns en stor sysselsättningspotential, säger motionärerna och uppger att det har utvecklats många kooperativ. Kommunerna kan bidra till förbättrad service och nyföretagande genom att stödja sådan privatisering, anser motionärerna.

Åtgärder måste vidtas så att kommunallagen följs för att motverka att offentliga aktörer, såsom t.ex. kommuner och landsting, bedriver verksamhet på konkurrensutsatta marknader där det finns privata företagare, anför det i motion 1999/2000:N387 (c). För att fri konkurrens skall råda måste det finnas en fungerande och sträng konkurrenslagstiftning i det privata näringslivet, och konkurrensutsättning medför ökad effektivitet och gynnar konsumenterna, säger motionärerna. De hävdar att alltför många kommuner och myndigheter har börjat bedriva näringsverksamhet på konkurrensutsatta marknader. Finns det fungerande företag på berört område så är det inte acceptabelt att de blir utsatta för offentlig konkurrens på ojämlika villkor, anför motionärerna.

I motion 1999/2000:N51 (fp) begärs riksdagsuttalanden i följande 18 avseenden: om nödvändigheten av att tillåta konkurrens inom de områden som för närvarande är offentlig produktion; om att tillåta konkurrens även inom produktionen av socialförsäkringar; om att offentlig verksamhet i bolagsform i princip bör avvecklas; om åtgärder för att upprätthålla en fungerande konkurrens mellan privata och kvarvarande offentliga bolag; om åtgärder för att åstadkomma en bättre fungerande offentlig upphandling; om att myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning och ökade möjligheter för företag att få lagligheten av kommunala stöd prövad; om att 65-årsregeln för privata vårdgivare bör avskaffas; om att remisstvånget bör avskaffas; om etableringsfrihet för allmänläkare, sjukgymnaster, geriatriker, barnläkare, gynekologer samt för barnmorskor; om konkurrensutsättning av öppenvården; om förstärkt kvalitetsgaranti för all den verksamhet som upphandlas efter konkurrensutsättningen; om förstärkt upphandlingskompetens; om nationella vårdprogram; om behovet av ökad valfrihet i mödravården; om behovet av ökad valfrihet i barnhälsovården; om att bryta Apoteket AB:s försäljningsmonopol; om utveckling av referensprissystemet för läkemedel; om införande av ett system med franchisetagare inom apoteksväsendet.

Betydande delar av det som för närvarande inte bara finansieras offentligt utan även produceras i offentlig regi skulle kunna produceras av andra än offentliga monopol, anser motionärerna. I långt högre grad än vad som för närvarande är fallet bör offentligt finansierad verksamhet således öppnas för konkurrens, anför motionärerna. De anser att det finns skäl att skilja det politiska ansvaret, som avser finansiering och angivande av ramar för och krav på verksamheten, från produktionen som bör utföras av den som är bäst lämpad. Detta gäller även beträffande transfereringar, där det finns former för andra producenters deltagande. Folkpartiets principiella inställning är att det offentliga inte annat än i undantagsfall bör bedriva verksamhet i bolagsform. Under en övergångsperiod när den offentliga bolagssektorn krymper samt för de bolag som bör stanna i offentlig ägo anser motionärerna att följande åtgärder bör vidtas: överväg att införa särskilda bestämmelser i lag som gör det möjligt att ingripa mot andra slag av konkurrenssnedvridande förfaranden än de som omfattas av konkurrenslagen; avskilj organisatoriskt och redovisningsmässigt myndighetsuppgifter från konkurrensutsatt verksamhet; ändra kommunallagen så att företag ges bättre möjligheter att få prövad i domstol om det är förenligt med lagen att kommunala aktörer börjar driva näringsverksamhet på konkurrensmarknader; ge den myndighet som har

tillsynen över den offentliga upphandlingen rätt att föra talan om en marknads-skadeavgift om en upphandlande enhet brutit mot lagen om offentlig upphandling; integrera tillsynen av den offentliga upphandlingen med övriga myndighetsuppgifter på konkurrensområdet; ersätt successivt nuvarande form av inköps-samordning/ramavtal och ej preciserade inköpsvolymerna med frivilligt samarbete myndigheter emellan om inköp utifrån förutbestämda volymer; klargör att kommunernas och landstingens inköp från egna företag omfattas av upphandlingsreglerna; komplettera upphandlingsreglerna för att komma till rätta med avbrutna anbudstävlingar; inför bestämmelser om att myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning och att företagen skall få bättre möjligheter att få lagligheten av ett kommunalt stöd prövat.

Frågan om turistnäringens konkurrensförhållanden i relation till offentlig näringsverksamhet tas upp i motion 1999/2000:N292 (fp). Det är angeläget att följa utvecklingen när det gäller eventuella snedvridande effekter av olika regionalpolitiska stöd, anför motionärerna. De hänvisar till att även annan offentlig näringsverksamhet förekommer inom området, framför allt i form av turistanläggningar av olika slag, bl.a. campingplatser, hotell och restauranger, en verksamhet som uppmuntras och stöds på olika sätt av Turistdelegationen och av Sveriges Rese- och Turistråd AB. Kommuner har på detta sätt i flera fall lyckats uppnå marknadsdominerande ställning, vilket har försvårat nyetableringar och förhindrat uppkomsten av livsdugliga, privata verksamheter, hävdar motionärerna.

Inget skulle betyda mer för kvinnors företagande än om mer offentlig verksamhet, såsom vård och barnomsorg, lades ut på entreprenad, sägs det i motion 1999/2000:N386 (fp). Genom att avveckla kommunala bolag och i stället öppna den offentliga sektorn för entreprenörer samt utveckla den offentliga upphandlingen skulle större möjligheter skapas för små företag att finna utkomst i små orter genom kombinerad verksamhet, säger motionärerna. De anser att etableringshinder för småföretagare, såsom t.ex. sötningssmonopol, apoteksmonopolet och kommunernas rätt att stoppa lågprisbutiker, bör avvecklas.

Vissa kompletterande uppgifter

Olika lagar reglerar de offentliga aktörernas agerande när det offentliga uppträder som antingen köpare eller säljare – främst lagen (1992:1558) om offentlig upphandling (LOU), kommunallagen (1991:900) och konkurrens-lagen. Ansvar för dessa tre lagar ligger på tre olika utskott, nämligen finans-, konstitutions- och näringsutskotten.

Beträffande LOU har den parlamentariska Upphandlingskommittén (dir. 1998:58 och 1999:34) i december 1999 lämnat ett delbetänkande, Effektivare offentlig upphandling (SOU 1999:139). Kommittén skall avsluta sitt arbete i mars 2001. Regeringen avlämnade i maj 2000 en proposition om offentlig upphandling i informationssamhället (prop. 1999/2000:128), baserad på bl.a. det nämnda delbetänkandet. I propositionen föreslås att upphandlande enheter skall få möjlighet att tillåta att anbud och anbudsansökningar lämnas genom elektronisk överföring eller på annat sätt. Regeringen föreslår också att

telefonitjänster, oavsett värde, skall omfattas av upphandlingsreglerna. Vidare föreslås en ny upphandlingsform för upphandling under tröskelvärdena – urvalsupphandling – som innebär att alla leverantörer har rätt att ansöka om att få lämna anbud och att den upphandlande enheten bjuder in vissa av de sökande att lämna anbud. Slutligen föreslås att en enhet som använder förenklad upphandling – med några begränsade undantag – alltid skall annonsera upphandlingen i en elektronisk databas som är allmänt tillgänglig eller annonsera på annat sätt som leder till effektiv konkurrens. Vid urvalsupphandling skall enheten alltid annonsera ansökningsinbjudan i en elektronisk databas som är allmänt tillgänglig. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2001. Finansutskottet skall behandla propositionen jämte fem motioner (m; kd; c; fp; mp) under hösten 2000, och riksdagen planeras fatta beslut i november 2000.

Rådet för konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (Konkurrensrådet) inrättades i december 1997 (dir. 1997:145). I rådet, vars ordförande är f.d. förhandlingsdirektör Lars Ahlvarsson, ingår representanter för offentlig och privat verksamhet. Rådets uppgift är att, med beaktande av de olika grundförutsättningar som gäller för privat och offentlig verksamhet, söka undanröja konkurrenskonflikter som typiskt sett inte löses inom ramen för särskild lagstiftning eller prövningsförfaranden. Verksamheten syftar till att ge vägledning för framtiden om hur konkurrenssnedvridande förfaranden kan undvikas och om möjligt att vissa typer av konkurrenskonflikter kan mönstras ut. Konkurrensrådet, som lämnade en delrapport i mars 1999, skall senast den 31 december 2000 redovisa sina samlade erfarenheter.

En interdepartemental arbetsgrupp, ledd av Näringsdepartementet, presenterade i februari 2000 en promemoria om konkurrensproblem när kommunal och privat näringsverksamhet möts. I promemorian gjordes en probleminventering med inriktning på frågan om rättslig prövning och presenterades en preliminär, teknisk lösning till kompletterande regel i konkurrenslagen av innebörd att konkurrenssnedvridande effekter av offentlig näringsverksamhet skall kunna bli föremål för rättslig prövning. Mot bakgrund av synpunkter som lämnats på promemorian och Konkurrensrådets fortsatta arbete planerar Näringsdepartementet att under hösten 2000 i en departementspromemoria presentera ett mer detaljerat underlag i frågan om rättslig prövning av konkurrenssnedvridande effekter av offentlig näringsverksamhet. Regeringen avser att efter remissbehandling av departementspromemorian och Konkurrensrådets slutrapport ta ställning till om och i så fall vilka åtgärder som bör vidtas.

Statskontoret har, på regeringens uppdrag, kartlagt och analyserat den verksamhet som statliga myndigheter och bolag bedriver i konkurrens med privata företag. I rapporten Staten som kommersiell aktör (2000:16) har närmare belysts effekterna av staten som aktör på konkurrensmarknader. I rapporten sägs bl.a. att det ofta i styrningen av myndigheter saknas ett uttalat motiv för varför myndigheterna bedriver kommersiell verksamhet. Statskontoret pekar vidare i sin rapport på att i den mån konkurrensutsatt och icke konkurrensutsatt verksamhet bedrivs inom samma myndighet eller inom samma bolag eller koncern finns risk för att den skyddade verksamheten subventionerar den konkurrensutsatta. Ekonomisk åtskillnad bör alltid gälla

mellan avgiftsbelagd verksamhet och sådan verksamhet som är finansierad med anslag, sägs det. För all kommersiell, konkurrensutsatt verksamhet som bedrivs av statliga aktörer bör dessutom gälla ett generellt krav på särredovisning, åtminstone om den kommersiella verksamheten är av en viss omfattning.

I några motioner tas upp frågor i anslutning till laglighetsprövning av kommunala beslut. En särskild utredare, regeringsrådet Sigvard Holstad, har haft regeringens uppdrag att utreda frågan om hur ett sanktionssystem bör utformas som gör det möjligt att motverka kommunalt domstolstrots. Utredaren har nyligen avlämnat sitt betänkande Kommunalt domstolstrots (Ds 2000:53). Där föreslås bl.a. att en ändring skall göras i kommunallagen som innebär att en särskild sanktion införs för att motverka domstolstrots i form av överträdelse av verkställighetsförbud och av underlåtenhet att ta upp frågan om rättelse till behandling. Betänkandet kommer nu att bli föremål för beredning inom Justitiedepartementet.

Regeringen redovisar i propositionen, som tidigare nämnts, sin avsikt att – med utgångspunkt i erfarenheterna från Konkurrensrådets verksamhet och slutsatserna i Statskontorets rapport – ge Ekonomistyrningsverket i uppdrag att analysera hur krav på särredovisning av kommersiell, konkurrensutsatt verksamhet kan utformas och vilka konsekvenser ett sådant förslag kan få för berörda myndigheter. I uppdraget avses även ingå att närmare analysera hur konkurrensutsatta verksamheter skall kunna skiljas ut från andra verksamheter samt att ta hänsyn till EG-kommissionens ändringsförslag till transparensdirektiv (80/726/EEG)²⁵ och hur fördelningen av kostnader och intäkter kan ske på grundval av konsekventa och sakliga redovisningsprinciper.

Frågan om eventuella snedvridande effekter av olika regionalpolitiska stöd tas upp i några motioner. I den parlamentariska, regionalpolitiska utredningens uppdrag (dir. 1999:2) har ingått bl.a. att föreslå vilka medel som kan komma att behövas för att olika mål för den framtida regionalpolitiken skall kunna nås. Vad gäller de direkta företagsstöden skulle kommittén främst lämna principiella förslag till eventuella förändringar, med beaktande av EG:s statsstödsregler, som bl.a. begränsar möjligheterna att lämna stöd som snedvrider konkurrensen. Den regionalpolitiska utredningen presenterade nyligen sitt betänkande (SOU 2000:87). Betänkandet kommer nu att bli föremål för sedvanlig beredning. I sammanhanget bör också noteras att, enligt förordningen (2000:279) om regionalt utvecklingsbidrag, myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning.

I några motioner tas upp frågor som rör vård- och läkemedelsområdena. På dessa områden, som tillhör socialutskottets ansvarsområde, pågår arbete inom regeringen och olika utredningar. Beträffande sjukvården sägs i propositionen att i den nationella handlingsplan för utveckling och förnyelse av sjukvården som regeringen arbetar med kommer att framhållas betydelsen av en ökad mångfald av driftformer, med krav på sjukvårdshuvudmännen att i större utsträckning engagera privata, kooperativa och ideella operatörer i den öppna vården. Samtidigt sägs att sjukvården skall vara demokratiskt styrd, solidariskt finansierad och ges utifrån behov. Regeringen finner att det för närvarande inte finns skäl att särskilt reglera driftformerna i den öppna sjukvården, men att det krävs regler för sjukhusvården. Regeringen avser inom

kort att lägga fram en proposition om sjukhus med vinstsyfte m.m. med förslag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen som innebär att ett landsting inte får överlämna uppgiften att ansvara för driften av ett akutsjukhus till den som driver verksamheten med syfte att skapa vinst åt ägare. Regeringen lade vidare i juni 2000 fram en proposition om nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården (prop. 1999/2000:149). Under rubriken Ökad mångfald av vårdgivare (avsnitt 7.4, s. 47) redovisar regeringen sin bedömning att det avtal om utvecklingsinsatser mellan staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet som träffades i maj 2000 bör skapa förutsättningar för en ökad mångfald av vårdgivare i den öppna vården och omsorgen, genom att fler privata, kooperativa och ideella vårdgivare ges möjlighet att sluta avtal med sjukvårdshuvudmännen. I propositionen sägs vidare att i anslutning till behandlingen av dels betänkande från Delegationen för samverkan mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård (SOU 1997:179), dels betänkande från Utredningen om sjukvårdsupphandling (SOU 1999:149) under hösten 2000 kommer regeringen att klargöra förutsättningarna för samverkan mellan offentlig och privat producerad hälso- och sjukvård. Riksdagen behandlar båda dessa propositioner under hösten 2000.

Frågor rörande läkemedel berörs i den konkurrenspolitiska propositionen. Den 1 januari 1997 genomfördes den s.k. läkemedelsreformen, vilken har som syfte att läkemedel skall betraktas som en del av hälso- och sjukvården. Som ett led i reformen skall sjukvårdshuvudmännen ta över kostnadsansvaret för läkemedel, och förhandlingar om detta pågår för närvarande. En viktig fråga i anslutning till att sjukvårdshuvudmännen skall ta över det fulla kostnadsansvaret för läkemedelsförmånen är om det finns skäl att ändra det nuvarande systemet för direkt priskontroll av produkter inom läkemedelsförmånen, det s.k. prissättningssystemet, sägs det. Den 1 juli 1993 trädde en ny läkemedelslag i kraft. Därmed frigjordes priskontrollen för läkemedel från produktkontrollen i enlighet med reglerna inom EU, vilket innebar att prissättningen i Sverige på läkemedel i princip blev fri. Enligt gällande regler skall Riksförsäkringsverket (RFV) fastställa apotekens utförsäljningspris på läkemedel inom läkemedelsförmånen. RFV skall även fastställa pris på övriga produkter inom läkemedelsförmånen, dvs. medel som förskrivs i födelsekontrollerande syfte och vissa förbrukningsartiklar. Därutöver skall RFV också besluta om referenspriser. Det s.k. referensprissystemet infördes den 1 januari 1993 och innebär att RFV skall besluta om ett högsta, rabattgrundande pris för läkemedel där det finns generiskt likvärdiga läkemedel registrerade i Sverige. Regeringens bedömning är att det kan vara lämpligt att genomföra vissa förändringar av det nuvarande prissättningssystemet för läkemedel inom läkemedelsförmånen för att bättre anpassa det till de nya förutsättningarna, däribland den förestående huvudmannaskapsförändringen. Inriktningen är att regeringen i en proposition under vintern 2000/01 skall lägga fram förslag till förändringar i prissättningssystemet som kan träda i kraft senast den 1 juli 2001. Avsikten är att en sådan proposition även skall behandla frågor som har anknytning dels till fastställandet av Apoteket AB:s handelsmarginal, dels till tillämpningen av referensprissystemet. Läkemedelsförmånen i sin helhet har vidare varit föremål för en översyn av en särskild utredare, f.d. överdirektör Olof Edhag (dir. 1999:35). Utredaren har

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet behandlar först frågan om konkurrens i offentlig sektor mer generellt och därefter frågan om konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena.

Konkurrens i offentlig sektor, m.m.

En bärande princip inom näringspolitiken är att likvärdiga villkor skall gälla för olika aktörer på marknaden. I det fall att offentliga aktörer agerar på konkurrensmarknader innebär detta att det inte får ske på ett sådant sätt att det privata företagandet hämmas; myndighetsuppgifter skall hållas isär från kommersiell verksamhet. Detta är också en del av den inriktning av konkurrenspolitiken som regeringen vill ha riksdagens godkännande av. I riktlinjerna ingår också, som tidigare nämnts, att andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder skall öka och att på nya marknader strukturer och regler skall stödja uppkomsten av en balanserad och väl fungerande konkurrens. Vidare sägs att statligt stöd inte får snedvrida konkurrensen – en policy för det svenska statsstödet skall stödja Sveriges arbete i EU mot subventioner som skadar svensk industri.

När det gäller förhållandet mellan småföretag och den offentliga sektorn vill utskottet framhålla att en självklar utgångspunkt är att varken kommunal eller annan offentlig näringsverksamhet får slå ut jobb eller hindra tillväxtförutsättningarna i privata företag. Samtidigt vill utskottet betona att förhållandena i olika kommuner och landsting kan variera påtagligt. På vissa håll kan det privata utbudet vara mycket begränsat.

Som redovisats pågår arbete inom regeringen, utredningsväsendet och myndigheter av betydelse för de här aktuella frågorna. Näringsdepartementet avser att senare under hösten 2000 i en departementspromemoria presentera ett underlag i frågan om rättslig prövning av konkurrenssnedvridande effekter av offentlig näringsverksamhet. Konkurrensrådet skall lämna sin slutrapport vid årsskiftet 2000/01. Därefter skall regeringen ta ställning till behovet av åtgärder. Även det arbete som bedrivits och i en del fall fortfarande pågår inom Upphandlingskommittén, Utredningen om kommunalt domstolstrots, Regionalpolitiska utredningen, Statskontoret och Ekonomistyrningsverket är av betydelse.

Sammantaget anser utskottet att regeringens arbete på området styrs av en klar vilja att uppnå och upprätthålla konkurrensneutralitet mellan offentlig och privat verksamhet. Arbetet har också hög prioritet. Mot denna bakgrund finner utskottet att det saknas behov av något tillkännagivande av riksdagen av det slag som föreslås i de aktuella yrkandena. Motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:Sk692 (m), 1999/2000:N322 (m), 1999/2000:K277 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N384 (kd), 1999/2000:N238 (kd),

Konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena

I motion 1999/2000:N51 (fp) finns ett stort antal yrkanden rörande vård- och läkemedelsområdena. Dessa områden tillhör socialutskottets beredningsområde, varför utskottet inte går närmare in på dem. I det föregående har dock kortfattat redovisats det arbete som pågår på områdena inom regeringen och utredningsväsendet. Motionen avstyrks i berörda delar.

Byggsektorn och boende

Propositionen

I propositionen redovisar regeringen sin bedömning att det är angeläget att en fungerande europeisk inre marknad på byggproduktområdet utvecklas. Regeringen avser därför verka för att EG:s byggproduktdirektiv utvecklas så att en sådan marknad snabbt kommer till stånd. Särskilda insatser behövs för att påverka pris- och kostnadsmekanismerna i byggmaterialektorn, sägs det. Konkurrensverket, Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) och Kommerskollegium skall analysera orsakerna till pris- och kostnadsskillnader på byggmaterialområdet mellan Sverige och övriga Europa. En mer transparent prissättning bör främjas bl.a. genom ökad uppmärksamhet i den konkurrensrättsliga prövningen, t.ex. av olika typer av trohetsrabatter, sägs det vidare.

Motionerna

Riksdagen bör uttala sig för ett avskaffande av de allmännyttiga bostadsföretagens hyresledande ställning och för ett påskyndande av gemensamma byggproduktdirektiv inom EU, anför det i motion 1999/2000:N47 (m). Allmännyttan omöjliggör genom sin hyresledande ställning en rimlig hyressättningskonkurrens, anser motionärerna. De menar vidare att EU:s marknad fyller en viktig funktion för konkurrensutsättningen av byggsektorn, men konstaterar med beklagande att arbetet med att utveckla ett gemensamt byggproduktdirektiv ännu inte gett resultat. Motionärerna stöder regeringens avsikt att föra en aktiv politik för att påskynda detta arbete. De anser att detta är viktigt både för att svenska produkter skall ges likvärdiga möjligheter att konkurrera på den europeiska marknaden och för att det skall komma in mer konkurrens från övriga EU-länder på den svenska marknaden.

Det bör tas större hänsyn till lägesfaktorn vid hyressättning, anför det i motion 1999/2000:N51 (fp). Motionärerna anser att bostadens läge generellt sett bör få större genomslagskraft vid hyressättningen, så att denna bättre återspeglar de boendes preferenser och därigenom ökar dynamiken på bostadsmarknaden. De menar att regeringen snarare tycks lägga vikt vid en planerad bomässa i Malmö och aviserade förslag om bostadsförsörjningsfrågor.

Beträffande synpunkterna i motionerna om hyressättningssystemet, vilket tillhör bostadsutskottets beredningsområde, kan noteras att Utredningen om allmännyttan och bruksvärdet (dir. 1999:32) har haft i uppgift att bl.a. utvärdera bruksvärdesystemet. Utvärderingen slutredovisades i april 2000 (SOU 2000:33) och tyder på att överensstämmelsen mellan hyresgästernas värderingar och den faktiska hyra som för närvarande utgår i det allmännyttiga beståndet i olika områden är god, sägs det i propositionen. Utredningen har remissbehandlats och bereds nu inom Finansdepartementet.

När det gäller åtgärder för att komma till rätta med den bristande konkurrensen på byggproduktområdet och påskyndandet av arbetet med EG:s byggproduktdirektiv kan noteras att riksdagen, på förslag av bostadsutskottet, våren 2000 gjorde ett tillkännagivande om behovet av åtgärder för att uppnå en bättre konkurrens på den svenska marknaden för byggprodukter (bet. 1999/2000:BoU9). Som svar på detta redovisar regeringen i propositionen, som nämnts, sin bedömning att det är angeläget att en fungerande europeisk inre marknad på byggproduktområdet utvecklas och att risker som kan finnas för att byggproduktdirektivets utformning hindrar en sådan utveckling undanröjs. Regeringen kommer därför i EU att aktivt verka för att byggproduktdirektivet utvecklas på ett sätt som leder till att en inre marknad snabbt kommer till stånd. Särskild uppmärksamhet bör i det arbetet ägnas åt hinder som föreligger för att en fungerande inre marknad skall etableras, sägs det. I propositionen hänvisas också till Byggekostnadsdelegationens betänkande Från byggsekt till byggsektor (SOU 2000:44), i vilket behandlas bl.a. pris-sättningen på byggprodukter, med förekommande rabattsystem etc. och en situation där nettopriset ofta inte är bekant. Synliga priser riktade direkt till konsument på byggvaror och tjänster bör enligt delegationen åstadkommas. Regeringen har, efter remissbehandling, redovisat sina överväganden med anledning av betänkandet i proposition 2000/01:26 om bostadsförsörjningsfrågor, m.m., som nyligen avalämnats.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att regeringen inte lägger fram några förslag beträffande området byggsektorn och boende. I propositionen behandlas dock bygg-sektorn, som nämnts, i ett särskilt avsnitt under rubriken Underlätta tillträdet till marknader. Där redovisar regeringen sin avsikt att verka för en fortsatt utveckling av EG:s byggproduktdirektiv. Detta är, enligt utskottets mening, angeläget för att öka konkurrensen på byggproduktmarknaden.

Frågor om byggsektorn, liksom frågan om de allmännyttiga bostadsföretagen, tillhör bostadsutskottets beredningsområde. Med hänvisning härtill avstår utskottet från att gå närmare in på dessa frågor och avstyrker de båda motionerna 1999/2000:N47 (m) och 1999/2000:N51 (fp) i berörda delar.

Gällande regler, m.m.

Gruppundantag för kedjor i detaljhandeln har funnits sedan konkurrenslagen trädde i kraft den 1 juli 1993 (förordning 1993:80). Undantaget, som inte har sin motsvarighet i EG-rätten, motiverades bl.a. med att samarbete i frivilliga kedjor i regel bidrar till att förbättra distributionen och till att detta slag av samarbete ökar möjligheterna för små och medelstora företag att möta konkurrensen från större detaljhandelsföretag. Gruppundantaget innebar vidare administrativa lättnader för företagen och Konkurrensverket. Gruppundantaget, som är tidsbegränsat, har förlängts i olika omgångar och senast till utgången av juni 2001. Den senaste förlängningen motiverades med det pågående arbetet i EU med att ersätta befintliga sektorgruppundantag med mer generella paraplygruppundantag och riktlinjer för vertikalt (mellan företag i olika led i distributionskedjan) och horisontellt (mellan företag i samma led) samarbete. Kedjor i detaljhandeln kan, beroende på konstruktion, ha såväl vertikala som horisontella inslag.

Det svenska kedjegruppundantaget omfattar de vanligaste samarbetsformerna, såsom inköpsarbete, gemensam marknadsföring, samarbete vid bestämmande av priser i den gemensamma marknadsföringen (härmed avses rätt att ange cirkapriser vid kampanjer), kalkyleringsstöd, samarbete om butiksetablering, finansiella och administrativa tjänster samt tjänster för butiks- och personalutveckling. Gruppundantaget omfattar samarbeten inom frivilliga kedjor med upp till 35 % av tillförseln till den svenska marknaden. Kedjor med en marknadsandel upp till 20 % har en mer oinskränkt rätt att samarbeta. Gruppundantagets utformning har inneburit att flertalet frivilliga kedjor såväl i livsmedelshandeln som i övrig handel under vissa förutsättningar har undantag för sina samarbetsformer. För franchisekedjor gäller ett särskilt gruppundantag, både enligt EG:s regelverk och det svenska regelverket, som medger ungefär samma samarbeten dock utan marknadsandelsgräns.

I EU har nyligen antagits ett nytt generellt paraplygruppundantag för vertikalt samarbete (t.ex. avtal mellan tillverkare och återförsäljare). Gruppundantaget, som trädde i kraft den 1 juni 2000, ersätter tre nu gällande gruppundantag, nämligen gruppundantagen för franchiseavtal, ensamåterförsäljaravtal och exklusiva inköpsavtal.

Propositionen

Som en följd av arbetet i EU med att ersätta nu gällande gruppundantag med mer generella regler för undantag från konkurrensreglernas förbud mot samverkan mellan företag gör regeringen bedömningen att de svenska gruppundantagen bör revideras. Det svenska gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln bör mot den bakgrunden i sin nuvarande form inte fortsätta att gälla efter det att undantaget löper ut den 30 juni 2001.

Prisskillnaderna inom detaljhandeln mellan olika regioner i landet och inom olika regioner är stora, sägs det i propositionen. Regeringen anser att det är angeläget att orsakssambanden mellan prisnivåer och möjligheter till

nyetableringar klarläggs. Konkurrensverket bör därför i sina pågående konkurrensanalyser på bl.a. lokal nivå uppmärksamma eventuellt förekommande etableringshinder inom detaljhandelsområdet och de effekter på konkurrensstrycket dessa kan medföra.

Motionerna

I sju motioner tas regeringens ställningstagande beträffande detaljhandeln upp. Det nuvarande gruppundantaget för detaljhandeln bör bibehållas i väntan på EU-beslut, sägs det i motion 1999/2000:N47 (m). Ett bra sätt att öka konkurrensen inom detaljhandeln är att slopa den kommunala möjligheten att reglera handelsändamål i detaljplan, t.ex. butiksyta vid en nyetablering, anför motionärerna vidare. Konsumentprisutvecklingen har under 1990-talet varit positiv, konstaterar motionärerna och anser att detta tyder på att den enskilde konsumenten gynnats av de frivilliga kedjornas samarbete. Gruppundantaget ger i sig inga extraordinära förmåner, utan frivilliga kedjor är diskriminerade i förhållande till helägda kedjor av koncern typ, anser motionärerna. De menar att regeringen inte har kunnat anföra några bärande skäl för att konkurrensstrycket skulle öka genom upphävande av undantaget. Glesbygden är förlorare om inte enskilda handlare tillåts samverka i en kedjeverksamhet, anför motionärerna. De anser att regeringens förslag kommer att leda till att enskilda handlare måste samverka ännu mera och att det i längden är omöjligt att ständigt förhandla med Konkurrensverket om individuella undantag.

I samband med att gruppundantaget upphör bör övervägas om inte någon form av köpplikt skall införas för att garantera marknadstillträdet för små och oberoende leverantörer, anför det i motion 1999/2000:N44 (m). Inom handeln finns, enligt motionären, ett nytt sätt att begränsa konkurrensen, nämligen köpvägran, med innebörd att de enskilda handlarna inom en förening träffar en överenskommelse om att inte köpa från andra leverantörer än dem som föreningen beslutat. Föreningsfriheten kommer i konflikt med konkurrenslagen och åtgärden kan inte juridiskt prövas, säger motionären. Han menar att de leverantörer som inte omfattas av det gemensamma beslutet uteslås från marknaden, vilket inte gagnar konsumentens valfrihet. Speciellt små, lokala leverantörer har svårt att göra sig gällande i en sådan upphandling, anför motionären. Han nämner att de regler som gäller för Systembolaget möjligen bör kunna tjäna som förebild.

Regeringen bör inför gruppundantagets upphörande beakta behovet av lika villkor – konkurrensneutralitet – inom detaljhandeln, anför det i motion 1999/2000:N45 (m). Helägda kedjor (koncerner) som Hemköp och Konsum berörs inte om gruppundantaget försvinner, konstaterar motionären. Hon anser det inte rimligt att enskilda handlare skall tvingas att organisera sig efter lagstiftningen för att få lika villkor. Om inte lika villkor ges inom livsmedelsbranschen finns det en stor risk att små handlare på glesbygden slås ut, med negativa konsekvenser för närservicen och en levande glesbygd, säger motionären. Hon menar att det borde vara en självklarhet att lagstiftningen skall ge alla aktörer likartade förutsättningar och konkurrensneutralitet, oberoende av om organisationsformen är helägda koncerner eller frivilliga kedjor.

Riksdagen bör avslå regeringens förslag om att avskaffa gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln, anför det i motion 1999/2000:N46 (kd). Om förslaget blir verklighet kommer butiker att slås ut, framför allt i glesbygden, säger motionärerna. De uppger att de enskilda handlarna utgör ca 75 % av glesbygdsbutikerna och att de utan samverkan skulle ha svårt att kunna erbjuda sina varor till rimliga priser. Detta betyder, enligt motionärerna, dock inte att priset för konsumenten är detsamma i hela landet, utan ICA-handlarna konkurrerar med varandra. Motionärerna anser det anmärkningsvärt att om ICA-handlarna, som har en marknadsandel på knappt 35 %, i stället hade ingått i en gemensam koncern, så hade deras samverkan varit acceptabel ur lagstiftarens synvinkel. Regeringens förslag innebär att ICA-handlarna diskrimineras i jämförelse med helägda kedjor som Hemköp och Konsum, anför motionärerna. De tycker att det förefaller som om regeringen har förväxlat målet, en levande konkurrens, med medlet, en skarp lagstiftning. Motionärerna erinrar också om att konkurrenslagen uttryckligen förbjuder missbruk av dominerande ställning, vilket innebär att det finns möjligheter att beivra alla eventuella överträdelser.

Gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln bör förlängas att gälla även efter den 30 juni 2001, anför det i motion 1999/2000:N50 (c). Motionärerna menar att gruppundantagen inom detaljhandeln har gynnat småföretag på landsbygden genom att samordning av upphandling, marknadsföring och administration kunnat ske. Om gruppundantaget inte förlängs innebär det en risk för att mångfalden och konkurrensen minskar, anför motionärerna. De anser att ett avskaffande av gruppundantagen särskilt skulle drabba de minsta butikerna, framför allt i glesbygdsområden, eftersom samverkan med större butiker i samma kedja ofta är ett överlevnadsvillkor för dessa butiker.

I motion 1999/2000:N51 (fp) ställs frågan om huruvida risker från konkurrenssynpunkt med ett prissamarbete av den typ som frivilliga kedjor bedriver och som EG-rätten och svensk konkurrenslagstiftning i princip är emot, uppvägs av andra fördelar för konsumenten. Från ICA:s sida har uppgetts att den typ av prispressande verksamhet som samarbetet ger inte kan fortsätta om undantaget tas bort, medan detta inte påverkar situationen för helägda kedjor som Konsum och Hemköp, säger motionärerna. De anser vidare att en ändring som omöjliggör nuvarande samarbete skulle riskera att få betydande negativa konsekvenser för servicen i glesbygden, eftersom detaljhandeln där är särskilt beroende av det frivilliga kedjesamarbetet, främst i fråga om distribution och inköp. Det är orimligt för både konsumenter och företag att osäkerhet skall råda under ett helt år, anser motionärerna, varför regeringen bör ges i uppdrag att lägga fram förslag om de regler som skall gälla efter den 30 juni 2001 med beaktande av vad som sagts i motionen. I denna föreslås också att de regler i plan- och bygglagen som ger kommunerna möjlighet att i användningsbestämmelser för kvartersmark och byggnader särskilja handel med livsmedel skall avskaffas. Denna bestämmelse ger, enligt motionärerna, kommunen möjlighet till etableringskontroll, något som enligt Konkurrensverket leder till en högre prisnivå.

Ett klargörande efterlyses i motion 1999/2000:N49 (mp) av vad som avses med formuleringen i propositionen om att gruppundantaget inte skall fortsätta att gälla *i sin nuvarande form* efter det att undantaget löper ut. Motion-

ärerna tolkar det som att möjligheterna till samarbete mellan butiker i frivilligkedjorna skall finnas kvar i någon form, dvs. frivilligkedjorna skall även i fortsättningen beviljas någon form av undantag. Den nuvarande lagstiftningen, som sägs gynna helägda kedjor, leder till en minskad konkurrens inom detaljhandeln, anför motionärerna. De menar att frivilligt samverkande butiker – som konkurrerar sinsemellan – skall ges samma konkurrensvillkor som helägda kedjor. En lösning är att låta alla kedjor begränsas i storlek av konkurrenslagen på samma sätt som frivilligkedjorna och en annan, men sämre, lösning är att ge småföretagare i frivilligkedjor jämbördiga konkurrensvillkor med andra kedjor, anser motionärerna. De säger att ICA-företagens möjlighet till samordnade inköp, transportsamarbete m.m. har gynnat landsortsbefolkningen och anser att gruppundantagets betydelse för glesbygdshandeln inte är tillräckligt belyst i propositionen. Det måste göras en analys av hur olika förändringar av gruppundantaget påverkar glesbygdens varuförsörjning, och de framtida reglerna måste utformas så att glesbygdshandeln inte missgynnas, anför motionärerna.

Vissa kompletterande uppgifter

Som tidigare nämnts har inom EU nyligen antagits ett nytt, generellt paraplygruppundantag för vertikalt samarbete. Vidare pågår arbete med riktlinjer för horisontella avtal. Delvis samma frågor som nu återfinns i det svenska gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln kommer att regleras i dessa nya regler för vertikalt och horisontellt samarbete. Därför har en arbetsgrupp inom Näringsdepartementet genomfört ett analysarbete av det svenska detaljhandelsgruppundantaget i förhållande till de nya reglerna inom EU. Resultatet av detta har nyligen presenterats i en promemoria.

Arbetsgruppen föreslår att ett nytt svenskt gruppundantag för vertikala avtal skall införas den 1 januari 2001. Om förslaget genomförs kommer detta att i huvudfallen innebära följande. Vertikala avtal om parternas inköp, försäljning eller återförsäljning undantas från förbudet under två huvudförutsättningar. Den ena är att marknadsandelen i leverantörsledet inte får överstiga 35 % av den relevanta marknaden. Denna procentgräns innebär en smärre avvikelse från EG-reglerna som har 30 %. Den andra förutsättningen är att vissa slag av avtalsvillkor inte får förekomma om undantaget skall gälla. Dit hör angivande av fast eller lägsta pris som återförsäljaren skall ta ut och vissa begränsningar i fråga om var och till vem som köparen får sälja. Tillåtna är dock prisrekommendationer och angivandet av högstpris. Vissa tidsbegränsningar gäller i fråga om s.k. konkurrensklausuler, normalt en längsta tid om fem år. Därutöver finns särskilda villkor och föreskrifter för speciella situationer.

I promemorian hänvisas också till det moderniseringsarbete i fråga om konkurrenstillämpningen som bedrivs inom EU. I den s.k. vitbok som EG-kommissionen presenterade under våren 1999 föreslås genomgripande förändringar av reglerna för tillämpningen av artiklarna 81 och 82. Enligt förslaget skall systemet för anmälan och individuellt undantag avskaffas. Systemet är tänkt att ersättas med att bestämmelsen om undantag enligt artikel 81.3 genom en radsförordning förklaras direkt tillämplig utan föregående

beslut av kommissionen. Detta innebär att kommissionen inte längre ensam kan tillämpa artikel 81.3 och att denna artikel därmed i sin helhet blir direkt tillämplig och kan åberopas av enskilda. De nya regler som kan bli resultatet av moderniseringsarbetet bedöms kunna träda i kraft tidigast den 1 januari 2003. När så blir fallet bortfaller behovet av det aktuella nya gruppundantaget för vertikala avtal.

Departementspromemorian är nu föremål för remissbehandling – remisstiden utgår den 27 oktober 2000 – varefter regeringen avser att fatta beslut i november 2000.

Frågan om reglering av handelsändamål i detaljplan, som tas upp i några motioner, berörs i propositionen (s. 162). Där hänvisas till att Konkurrensverket i sin tidigare nämnda rapport angav att det kan finnas svårigheter för företag som vill etablera anläggningar för detaljhandel i vissa områden, varvid avsågs bl.a. kommunernas möjligheter att genom sin mark- och planpolitik försvåra sådana etableringar. Regeringen har genom ett beslut i mars 2000 rörande disposition av anslagssparande medgett att Konkurrensverket får disponera högst 2 miljoner kronor för att genom metodutveckling, undersökningar och analyser på områden som är centrala för hushållen, såsom bygg-, boende- och livsmedelsområdena samt finansiella tjänster, m.m. klarlägga konkurrensförhållanden och genomföra konkurrensanalyser på bl.a. lokal nivå som underlag för myndighetens konkurrensfrämjande arbete till nytta för konsumenterna. Inom ramen för detta uppdrag kan Konkurrensverket uppmärksamma eventuella förekommande etableringshinder och de effekter på konkurrenstrycket som dessa kan medföra.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet behandlar först frågan om gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln och därefter frågan om etableringshinder för denna handel.

Gruppundantag för kedjor i detaljhandeln

Utskottet anser, som tidigare nämnts, att konsumentperspektivet bör stå i fokus i konkurrenspolitiken. Konkurrens är inget självändamål. Vägledande för ställningstagandet till frågan om avskaffande av gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln bör således vara en bedömning av effekterna för konsumenterna. Av särskild vikt är därvid konsekvenserna för detaljhandeln i glesbygden.

Inom EU pågår, som redovisats, ett arbete med att ersätta nu gällande gruppundantag med mer generella regler för gruppundantag. Sålunda gäller inom EU sedan den 1 juni 2000 ett nytt generellt paraplygruppundantag för vertikalt samarbete. En arbetsgrupp inom Näringsdepartementet har nyligen föreslagit att ett nytt svenskt gruppundantag för vertikala avtal skall införas den 1 januari 2001, efter liknande modell som EU:s gruppundantag. Det skall gälla om leverantörens marknadsandel inte överstiger 35 % av den relevanta marknaden. Jämfört med det nu gällande gruppundantaget för kedjor i detalj-

handeln bedöms det föreslagna nya gruppundantaget ha något större räckvidd, i och med att prisrekommendationer och högstpris medges. Regeringen avser att fatta beslut om förordning i november 2000.

Ytterligare en omständighet som bör beaktas är att Konkurrensverket – oberoende av om ett nytt svenskt gruppundantag för vertikala avtal införs – har möjlighet att ge individuellt undantag för samarbete som är till gagn för konsumenterna och som inte skadar konkurrensen. Vid bedömningen av vad som gagnar konsumenterna kan hänsyn tas till de speciella förhållanden som råder i glesbygden. I likhet med vad som anförs i motion 1999/2000:N49 (mp) anser utskottet att det är angeläget att tillse att servicen i glesbygden inte försämras till följd av de regler som gäller på konkurrensområdet.

Att låta det nuvarande gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln fortsätta att gälla – vilket förordas i några motioner – finner utskottet olämpligt. De svenska konkurrensreglerna är, som nämnts, uppbyggda i nära anslutning till EG:s konkurrensrätt. Enligt utskottets mening är principen om rättslikhet mellan de svenska reglerna och EG-reglerna viktig att upprätthålla. Företag och andra aktörer kan då arbeta med samma regler i sak oavsett vilket rättssystem som är aktuellt. Detta är en fördel mot bakgrund av den betydelse utskottet tillmäter klara och stabila spelregler för företagen.

Utskottet vill också framhålla vikten av att regeringen noga följer utvecklingen och på lämpligt sätt håller riksdagen informerad. Det är först vid den praktiska rättstillämpningen som det kommer att visa sig om icke önskvärda effekter uppstår. Om så skulle vara fallet måste regeringen ha en hög beredskap att ingripa.

Med det anförda avstyrker utskottet samtliga här aktuella motioner – 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N44 (m), 1999/2000:N45 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N50 (c), 1999/2000:N51 (fp) och 1999/2000:N49 (mp) – i berörda delar.

Etableringshinder för detaljhandeln

Frågan om avskaffande av handelsändamål i detaljplan som tas upp i de två motionerna 1999/2000:N47 (m) och 1999/2000:N51 (fp) tillhör bostadsutskottets beredningsområde, varför utskottet avstår från att gå närmare in på den. Utskottet noterar dock att i det arbete som Konkurrensverket skall bedriva, med klarläggande av konkurrensförhållanden och genomförande av konkurrensanalyser, kan frågan om eventuella förekommande etableringshinder och de effekter på konkurrenstrycket som dessa kan medföra komma att tas upp. Med detta avstyrker utskottet de båda nyssnämnda motionerna i berörda delar.

EG:s konkurrensregler m.m.

Propositionen

Regeringen föreslår lagändringar som skall göra Konkurrensverket behörigt att tillämpa EG:s konkurrensregler. Även Marknadsdomstolen och Stockholms tingsrätt föreslås få sådan behörighet. EG:s konkurrensregler har allt-

mer utvecklats till ett generellt regelverk för företagens agerande i alla delar av den inre marknaden. För att öka effektiviteten i bekämpningen av konkurrensbegränsningar är det naturligt att låta den svenska konkurrensmyndigheten tillämpa dessa regler, anser regeringen.

Sverige bör stödja det pågående arbetet med att föra över en större del av tillämpningen av EG:s konkurrensregler med därav följande ansvar på medlemsstaterna, sägs det i propositionen. Den fortsatta internationaliseringen inom näringslivet bör mötas med ökad samverkan på konkurrenspolitikens område mellan nationella myndigheter.

Regeringens förslag innebär att Konkurrensverket, Marknadsdomstolen och Stockholms tingsrätt skall få tillämpa artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget. När dessa artiklar tillämpas skall reglerna om undersökningar, sanktioner m.m. i konkurrenslagen vara tillämpliga. Konkurrensverket skall vara behörigt att ta upp varje fall där EG:s konkurrensrätt är tillämplig, och det skall vara möjligt att tillämpa konkurrenslagens regler och EG-rätten parallellt på samma ifrågasatta förfarande. Konkurrensverket skall vara behörigt att utfärda icke-ingripandebesked när det gäller EG:s konkurrensrätt, dock endast om avtalet eller förfarandet har särskild anknytning till Sverige. Konkurrensverket skall ha behörighet att meddela undantag främst enligt artikel 84 i förening med artikel 81.3 i EG-fördraget i de få fall där EG:s tillämpningsförfordningar inte är tillämpliga. Bestämmelserna i 13 och 14 §§ konkurrenslagen om automatiska undantag skall tillämpas. Konkurrensverket skall vara behörigt att återkalla EG-rättsliga gruppundantag i enskilda fall. Nu gällande svenska regler om undersökningar och uppgiftsskyldighet samt om åtgärder mot förbjudna konkurrensbegränsningar skall tillämpas när en svensk myndighet ingriper med stöd av EG-rätten. Konkurrenslagens nuvarande bestämmelser om konkurrensskadeavgifter och viten samt om preskription av sådana avgifter och viten skall tillämpas vid ingripanden med stöd av EG:s konkurrensrätt.

Regeringen redovisar i propositionen sina bedömningar i ett antal avseenden. Sålunda sägs att reglerna om rättegångskostnader som innebär att vinnande part inte får ersättning från tappande part för sina rättegångskostnader skall utredas. En nationell behörighet att tillämpa EG:s konkurrensregler medför inte att de svenska sekretessbestämmelserna behöver ändras, sägs det. Rätten till skadestånd vid överträdelser av EG:s konkurrensregler bör inte lagregleras nu, och en möjlighet att få svenska konkurrensrättsliga avgöranden verkställda utomlands förutsätter nya internationella överenskommelser, heter det vidare. Det är teoretiskt möjligt att Konkurrensverket i undantagsfall skulle kunna tillämpa artikel 81 eller 82 på en företagskoncentration, men någon särskild svensk reglering i anslutning till EG:s koncentrationsförfordning behöver dock inte övervägas, anser regeringen.

Regeringen föreslår också en lagändring som skall möjliggöra att Kronofogdemyndigheten i Stockholm vid behov skall lämna handräckning så att EG-kommissionen kan genomföra ett kontrollbesök. En uttrycklig hänvisning görs till de regler i utsokningsbalken som gäller för sådan verkställighet som avses i 16 kap. 10 § samma balk, dock med begränsningen att det berörda företaget inte skall underrättas. Regeringen anser att det är regeringen som bör lämna tillstånd till EG-kommissionen att genomföra ett kontrollbe-

Motionen

Regeringens förslag om nationell tillämpning av EG:s konkurrensregler för företag och Konkurrensverkets behörighet i detta sammanhang samt om att Konkurrensverket skall vara behörigt att utfärda icke-ingripandebesked när det gäller EG:s konkurrensrätt accepteras i motion 1999/2000:N51 (fp). Motionärerna begär dock att riksdagen skall göra ett uttalande om EG:s konkurrenslagstiftning och återverkningarna för små länder vid omstruktureringar. Internationellt verksamma företag med sin bas i små EU-länder kan komma att missgynnas av EG:s konkurrenslagstiftning, hävdar motionärerna och pekar på Volvo–Scania-affären som ett exempel på denna risk. Även om det negativa beslutet var helt i enlighet med gällande regler väcker det frågan om företag med sin bas i små länder missgynnas relativt företag från stora länder, anför motionärerna.

Internationellt verksamma företag har ofta en stark ställning på hemmamarknaden. Om denna är liten kan en strukturaffär som Volvo–Scania vara acceptabel enligt EG-regler om den sker i ett stort land men inte i ett litet, säger motionärerna. De menar att det finns en risk att EG:s konkurrensregler utformats utan tillräcklig hänsyn till den nya situation som uppstår i och med euron och att reglerna därmed i praktiken missgynnar internationella företag med sin bas i små länder. Regeringen bör arbeta för att diskussion och analys av denna aspekt på EG:s konkurrensregler kommer till stånd mellan EU:s medlemsländer.

Vissa kompletterande uppgifter

I uppdraget för Utredningen om effektivare regler för bekämpning av konkurrensbegränsningar ingår, som tidigare nämnts, bl.a. att behandla uppkommande frågor med beaktande av deras EG-rättsliga aspekter.

Beträffande frågan om EG:s konkurrenslagstiftning och återverkningarna för små länder vid omstruktureringar, som tas upp i motionen, kan noteras att det inom Näringsdepartementet pågår ett internt arbete med en uppföljning av reglerna med anledning av EG-kommissionens beslut i Volvo–Scania-ärendet.

EU:s kommissionär för konkurrensfrågor, Mario Monti, kommenterade vid en konferens i Stockholm i september 2000 Volvo–Scania-affären. Att EU:s konkurrensregler skulle diskriminera stora företag i små länder höll han inte med om. Volvo och Scania är båda lysande exempel på att stora bolag i små länder kan öka sin globala närvaro utan att det sker på bekostnad av kunder på vissa marknader, sade han enligt tidningsuppgifter.

Inledning

Utskottet behandlar först frågan om lagförslag rörande EG:s konkurrensregler och därefter frågan om tillämpningen av EG:s konkurrensregler för små länder.

Lagförslag rörande EG:s konkurrensregler

Utskottet anser att en effektiv konkurrensövervakning är viktig ur samhällsekonomisk och konsumentpolitisk synpunkt. De lagförslag som regeringen framlägger i syfte att ge de svenska konkurrensmyndigheterna nationell behörighet att tillämpa EG:s konkurrensregler ser utskottet som ett steg i riktning mot en mer effektiv konkurrensövervakning. Likaså ser utskottet positivt på det arbete som pågår med att decentralisera tillämpningen av EG:s konkurrensregler till medlemsstaterna. Med detta tillstyrker utskottet de här aktuella lagförslagen.

EG:s konkurrensregler för små länder

Frågan om huruvida internationellt verksamma företag med sin bas i små EU-länder kan komma att missgynnas av EG:s konkurrenslagstiftning tas upp i motion 1999/2000:N51 (fp). Enligt utskottets mening är det mycket viktigt att konkurrenslagstiftningen är neutral. En effektiv konkurrens innebär bl.a. att olika aktörer skall ges likvärdiga verksamhetsförutsättningar. Något behov av ett uttalande av den typ som efterfrågas i motionen kan utskottet emellertid inte se, utan utskottet utgår från att regeringen på lämpligt sätt för de diskussioner inom EU som erfordras för att likvärdiga konkurrensvillkor skall gälla för företag i alla medlemsländer, oberoende av storleken på företaget eller landet. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att det inom Näringsdepartementet pågår ett internt uppföljningsarbete. Motionen avstyrks därmed i berörd del.

Konkurrensskadeavgift**Propositionen**

Ett företag är enligt konkurrenslagen skyldigt att betala en särskild avgift (konkurrensskadeavgift) om företaget eller någon som handlar på företagets vägnar uppsåtligen eller av oaksamhet överträder förbuden mot konkurrensbegränsande samarbete eller missbruk av dominerande ställning. Avgiften skall fastställas till lägst 5 000 kr och högst 5 miljoner kronor eller till ett högre belopp, dock inte överstigande 10 % av företagets årsomsättning. Det är Stockholms tingsrätt som, på talan av Konkurrensverket, får besluta att ett företag skall betala konkurrensskadeavgift. Tingsrättens dom kan överklagas hos Marknadsdomstolen.

Regeringen föreslår nu ett förtydligande av konkurrenslagen med innebörd att det vid fastställande av konkurrensskadeavgift skall tas hänsyn till om

företaget i väsentlig mån underlättat utredningen med avseende på den egna överträdelsen och till andra försvårande eller förmildrande omständigheter av betydelse. Det är viktigt att konkurrenslagstiftningen erbjuder effektiva instrument för att åstadkomma efterlevnad av reglerna, sägs det.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också ett förslag till ändring av konkurrenslagen rörande konkurrensskadeavgift i budgetpropositionen för år 2001 (prop. 2000/01:1, utgiftsområde 24 Näringsliv). I konkurrenslagen saknas bestämmelser om inbetalning av påförd avgift, konstaterar regeringen. Avsaknaden av bestämmelser har lett till att ett företag som har betalat påförd avgift ändå har blivit restfört för beloppet hos kronofogdemyndigheten. För att förhindra detta och andra problem föreslår regeringen att uttryckliga bestämmelser om inbetalning av avgift skall införas i konkurrenslagen. Det bör även regleras vad som skall gälla i de fall betalning inte sker i rätt tid, sägs det.

Motionen

Förslaget att man vid fastställande av konkurrensskadeavgift skall ta hänsyn till om företaget i väsentlig mån underlättat utredningen kan accepteras, sägs det i motion 1999/2000:N51 (fp). Däremot bör inte regeringen låta utreda möjligheten att ge företag lättnader i avgiften om man avslöjar andra företags överträdelser, anser motionärerna. De erinrar om att Folkpartiet i sitt rättspolitiska program har föreslagit att s.k. kronvittnen får användas endast i begränsad utsträckning – inom strikt angivna ramar och där de misstänkta biträds av försvarare. Motionärerna vill redan nu markera att ett system med kronvittnen inte kan accepteras. De vänder sig vidare mot två andra delar i utredningsuppdraget, nämligen prövning av frågan om uppbyggnad av företagskoncentration och prövning av behovet av regler som begränsar eller förhindrar gemensam styrelserepresentation i konkurrerande företag. I den förstnämnda frågan anser motionärerna att det inte är troligt att regeringen eller statliga myndigheter har sådana kvalifikationer att bedöma en lämplig företagsstruktur att man bör ges möjlighet att bryta sönder en befintlig sådan. Beträffande den andra frågan anser de att tanken på att reglera styrelseledamotsskap i konkurrerande företag bygger på en verklighetsfrämmande tilltro till regleringars effekter.

Vissa kompletterande uppgifter

I uppdraget för Utredningen om effektivare regler för bekämpning av konkurrensbegränsningar ingår, som tidigare nämnts, bl.a att pröva behovet av och förutsättningarna för regler om nedsättning av konkurrensskadeavgift för företag som avslöjar konkurrensbegränsningar och för regler om begränsning av eller hinder för gemensam styrelserepresentation i konkurrerande företag. Vidare skall det utredas om erfarenheterna i rättstillämpningen eller andra omständigheter nu föranleder ett annat ställningstagande än tidigare i frågan om en kriminalisering av förbudsreglerna i konkurrenslagen och när det gäller regler om uppbyggnad av företagskoncentrationer.

Beträffande nedsättning av konkurrensskadeavgift för företag som avslöjar konkurrensbegränsningar sägs i uppdraget till utredaren att det är viktigt att det konkurrensrättsliga systemet är effektivt och tillhandahåller sanktioner, proportionella medel och lämpliga incitament för att komma till rätta med dolda kartellsamarbeten. Genom ökad upptäcktsrisk minskar vidare företagens benägenhet att gå in i ett kartellsamarbete eller andra förfaranden som är oförenliga med konkurrenslagstiftningen. Det står klart att frågan huruvida ett motsvarande system bör inrättas i Sverige är principiell och kräver en djupare analys, heter det vidare. Mot denna bakgrund skall utredaren göra en allsidig prövning av förutsättningarna för nedsättning av konkurrensskadeavgift för företag som avslöjar konkurrensbegränsningar. Med nedsättning kan även avses situationen att konkurrensskadeavgift inte alls åsätts företaget. Utredningen skall göras förutsättningslöst och innefatta såväl rättssäkerhets- som effektivitetsaspekter. I direktiven berörs frågan om s.k. kronvittnen, varvid redovisas att flera remissinstanser beträffande Näringsdepartementets promemoria Regler om nedsättning av konkurrensskadeavgift enligt konkurrenslagen aktualiserat frågan om rättssäkerhetsaspekter.

När det gäller kriminalisering och uppbrytning av företagskoncentrationer i vissa fall hänvisas i direktiven till Konkurrensverkets rapport, i vilken ifrågasätts om det nuvarande sanktionssystemet med vitessanktionerade ålägganden och konkurrensskadeavgift ger en tillräckligt tydlig signal om synen på allvarliga överträdelser av konkurrenslagen. Enligt verket kan det inte heller uteslutas att företag i vissa situationer medvetet väger risken för upptäckt och storleken på en eventuell ekonomisk sanktion mot den förväntade vinsten. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns skäl att förutsättningslöst pröva om erfarenheterna i rättstillämpningen eller andra omständigheter nu föranleder ett annat ställningstagande än tidigare i fråga om kriminalisering av regler i konkurrenslagen. Utredaren skall därvid beakta de allmänna principer som enligt statsmakterna bör gälla i fråga om när en kriminalisering som metod för att söka hindra överträdelse av olika normer i samhället lämpligen bör användas. För det fall att utredaren föreslår en kriminalisering inom konkurrensområdet skall utredaren även analysera vilka effekter detta kan ge upphov till om företaget i väsentlig mån underlättat utredningen av överträdelsen. Frågan om uppbrytning av företagskoncentration bör prövas på nytt, sägs det vidare i direktiven. Skäl som anförts för och mot en sådan ordning bör analyseras. Utredaren skall uppmärksamma utländska erfarenheter i denna fråga, liksom den pågående internationaliseringens betydelse för bedömningen. Vidare skall det utredas om det finns någon ägarrettslig invändning av principiell natur att anföra mot en sådan ordning. Utredaren skall övergripande pröva om de förutsättningar som de tidigare politiska ställningstagandena från statsmakternas sida byggde på har förändrats.

Beträffande gemensam styrelserepresentation i konkurrerande företag anser regeringen att behovet av regler som begränsar eller förhindrar en sådan bör prövas. Till grund för detta skall utredaren kartlägga förekomsten av gemensam styrelserepresentation samt analysera vad som kan anföras till stöd för denna. Utredaren skall också kartlägga arten och omfattningen av de konkurrensbegränsande effekter en sådan representation kan ge upphov till.

Utskottet anser, som tidigare nämnts, att en effektiv konkurrensövervakning är viktig ur samhällsekonomisk och konsumentpolitisk synpunkt. De lagförslag som regeringen lägger fram rörande konkurrensskadeavgiften ser utskottet som ett steg i riktning mot en mer effektiv konkurrensövervakning. Propositionerna tillstyrks därmed i berörda delar.

I motion 1999/2000:N51 (fp) tas upp ett antal frågor som Utredningen om effektivare regler för bekämpning av konkurrensbegränsningar har i uppdrag att utreda. Utskottet ser ingen anledning till varför riksdagen nu skulle uttala någon ståndpunkt i dessa frågor. Riksdagen kommer att få möjlighet att ta ställning till frågorna i det fall att regeringen, efter utredningsarbete och remissbehandling, lämnar förslag i de aktuella avseendena. Motionen avstyrks därmed i berörd del.

Taxisamverkan

Propositionen

Taxiföretagens samarbete prövas för närvarande i anslutning till det generella förbudet enligt 6 § konkurrenslagen mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag och i form av individuella undantag. Mot bakgrund av förhållandena i mindre tätbefolkade områden har frågan ställts om det finns behov av generellt utformade regler för taxiföretagens samarbete. Enligt regeringen finns det ett behov av ett sådant regelverk som avses tillgodose flera mål. Dessa mål är upprätthållandet – så långt det är möjligt – av en effektiv konkurrens inom taxinäringen, det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice även i mindre tätbefolkade områden i Sverige samt förutsebarhet för näringen.

Regeringen föreslår, mot denna bakgrund, att det skall införas ett undantag från förbudet i lagen mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag som skall gälla vid skriftligt avtal mellan taxiföretag eller mellan en beställningscentral och taxiföretag om avtalet uppfyller följande villkor:

1. avser gemensam transportverksamhet genom samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar,
2. behövs för att tillgodose det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice,
3. omfattar högst 30 taxifordon.

Undantaget skall inte gälla till den del samarbetet avser vissa speciella typer av förfaranden eller villkor, om det är uppenbart att syftet med den gemensamma transportverksamheten eller intresset av tillgång till taxiservice kan tillgodoses utan att samarbetet omfattar ett sådant förfarande eller villkor.

I propositionen meddelas att regeringen avser att under hösten 2000 besluta om en förordning om gruppundantag för avtal om viss taxisamverkan i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i den promemoria från Näringsdepartementet som bl.a. ligger till grund för propositionen. Avsikten är att denna förordning skall träda i kraft samtidigt med lagändringar-

na den 1 januari 2001. Ett slutligt ställningstagande i frågan om utformningen av förordningen skall dock ske först efter riksdagsbehandlingen. Promemorian innehöll ett förslag till ett nytt gruppundantag för avtal om viss taxisamverkan som inte omfattas av det föreslagna legalundantaget. Förslaget till gruppundantag innehåller undantag för viss närmare angiven samverkan mellan taxiföretag eller mellan en beställningscentral och taxiföretag för i huvudsak gemensam inköpsverksamhet, skydd av affärshemligheter, gemensam marknadsföring och skyldighet för taxiföretagen att göra följande: utföra köruppdrag; ställa bilar till förfogande; inte konkurrera med beställningscentralen; överlåta affärsförbindelser inklusive rätten att fastställa priset till kund, m.m. Undantag skall, enligt förslaget, gälla för dessa förfaranden om samarbetet omfattar högst 35 % av den relevanta marknaden. Den begränsningen gäller dock inte för gemensam inköpsverksamhet eller skydd av affärshemligheter.

Motionerna

I motion 1999/2000:N48 (s) begärs ett riksdagsuttalande om tillämpningen av konkurrenslagen beträffande taxisamverkan. En avvägning måste ske mellan två motstridiga samhällsintressen, nämligen behovet av en väl fungerande konkurrens och behovet av starka beställningscentraler som kan garantera en bra taxiservice, anför motionärerna. De anser att de stora kunderna – dvs. landsting och kommuner som med sjukresor, skolskjuts, färdtjänst och kompletteringstrafik i många fall svarar för nästan 90 % av taxiföretagens intäkter – kommer att påverkas mest av förslaget. Konkurrenslagen måste tillämpas på ett sådant sätt att taxiservicen kan fungera också på marknader där det krävs betydligt större samverkan än 30 bilar för att en god taxiservice skall kunna upprätthållas, menar motionärerna och föreslår att Konkurrensverket på större orter skall tillåta större beställningscentraler än 30 bilar.

Regeringen bör anmodas att återkomma med ett nytt förslag, anför det i motion 1999/2000:N47 (m). Det föreliggande förslaget innebär att de företag som genom att bilda en beställningscentral uppnått mer än 35 % av den relevanta marknaden hotas att slås sönder eller tvingas att genom krångliga bolagsbildningar kringgå bestämmelsen, säger motionärerna. De anser att konkurrenslagens två generella huvudrekvisit, nämligen förbud mot skadlig konkurrensbegränsning respektive missbruk av marknadsdominerande ställning, bör tillämpas och att ett dominerande företag skall kunna visa att det inte har högre priser eller sämre kvalitet än på orter med konkurrerande företag. Detta bör kunna ske på ett enkelt och okomplicerat sätt utan rättsprocesser, sägs det.

Regeringens förslag avvisas också i motion 1999/2000:N46 (kd). Om förslaget bifalls blir sannolikt följderna att det blir färre och större aktörer på taximarknaden och att olyckliga tröskeffekter uppstår, befarar motionärerna. De anser att samverkande taxiföretag i en beställningscentral inte skall träffas av förbudet enligt 6 § konkurrenslagen eftersom denna samverkande central är, och upplevs av kunderna, som *en* aktör, *ett* företag, på marknaden med *ett* gemensamt varumärke. Motionärerna påminner om att konkurrensla-

gen uttryckligen förbjuder missbruk av dominerande ställning, vilket innebär att det finns möjligheter att beivra alla eventuella överträdelser.

Även i motion 1999/2000:N50 (c) pekas på risken för tröskeleffekter, som medför att vissa typer av verksamhet på landsbygden kan bli lidande, t.ex. skolskjutsar, färdtjänst och sjuktransporter. Motionärerna anser att ett undantag från konkurrenslagens 6 § inte bör utgå från antalet taxifordon som samverkar utan i stället från beställningscentralens omsättning. Denna utgör ett bättre underlag och tar större hänsyn till landsbygdens intressen, anför motionärerna och förordar att gränsen bör sättas till en omsättning understigande 2 000 basbelopp.

Regeringens förslag innebär att enskilda företagare kan undgå förbudet genom att avstå från att vara företagare och i stället bli anställda, anför det i motion 1999/2000:N51 (fp). Dessutom anses det kunna ge upphov till tröskeleffekter. För att hålla dessa på en rimlig nivå bör gränsen sättas till 100 fordon, anser motionärerna och förordar att Konkurrensverket skall ges i uppdrag att särskilt granska följderna från konkurrenssynpunkt.

Det behövs en mer genomarbetad analys av hur förslaget påverkar service och priser i orter av olika storlek och förhållandena i glesbygden, innan riksdagen fastställer gränsen till 30 fordon, hävdas det i motion 1999/2000:N49 (mp). Om samverkande taxiföretag i en glesbygdskommun inte kan ge en fullgod dygnet-runt-service med 30 fordon, tvingas företagen antingen söka undantag för att få samverka med fler fordon eller erbjuda sämre servicetäckning, säger motionärerna. De menar att det finns en risk för att det kan bli dyrare att åka taxi i glesbygden än i storstäderna eller att servicen till konsumenterna kan försämrats. Den nuvarande konkurrenslagstiftningen är troligen inte rätt utformad för taxinäringen, men risken är att de nu föreslagna reglerna missgynnar invånare utanför storstäderna, anför motionärerna.

Vissa kompletterande uppgifter

Utskottet har inhämtat upplysningar i ärendet från företrädare för Näringsdepartementet, Konkurrensverket och Svenska Taxiförbundet.

Näringsdepartementet har nyligen i en promemoria presenterat förslaget till gruppundantag för avtal om viss taxisamverkan. Gruppundantaget skall gälla i den mån inte legalundantaget är tillämpligt, dvs. enligt regeringens förslag i det fall att de samverkande taxiföretagen har fler än 30 taxifordon. Gruppundantaget skall avse gemensam inköpsverksamhet och skydd av affärshemligheter. Undantaget skall vidare gälla – under förutsättning att de samverkande taxiföretagen svarar för högst 35 % av marknaden – för följande: gemensam marknadsföring; uppsägningstid för anslutet taxiföretag om tiden inte överstiger sex månader; skyldighet för taxiföretag att utföra köruppdrag och ställa bilar till förfogande; skyldighet att inte konkurrera med den gemensamma transportverksamheten; skyldighet att överlåta affärsförbindelser inklusive rätten att fastställa priset till kund. Gruppundantaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2001. Promemorian har nu sänts på remiss – remisstiden utgår den 31 oktober 2000. Regeringen avser att i november 2000 fatta beslut i frågan.

Enligt utskottets mening finns det behov av generella regler för taxiföretags samverkan. Förslaget om legalundantag innebär, som nämnts, att taxiföretag delvis undantas från förbudet enligt 6 § konkurrenslagen mot konkurrensbegränsande samarbete. Undantaget gäller vid avtal mellan taxiföretag eller mellan en beställningscentral och taxiföretag om gemensam samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar. Vidare skall samarbetet behövas för att tillgodose det samhällsintresset av tillgång till taxiservice. Slutligen får det, enligt regeringens förslag, inte omfatta fler än 30 taxifordon.

Konkurrenspolitikens fokus är konsumenten. Den samverkan i beställningscentral som legalundantaget möjliggör kan bidra till en ökad konsumentnytta. Särskilt betydelsefullt är det för att servicen i glesbygden skall kunna upprätthållas. I några motioner – bl.a motion 1999/2000:N49 (mp) – befaras att taxiservicen i glesbygden skall komma att försämrast med regeringens förslag, och motionärerna frågar sig om den föreslagna gränsen för legalundantaget, 30 taxifordon, bör höjas. Det är alltid förenat med problem när en gräns skall sättas och det finns risk för att tröskeeffekter kan uppkomma. Enligt utskottets mening är det motiverat att något höja gränsen för antal fordon för att i större utsträckning ge möjlighet till samverkan i beställningscentraler i glesbygden. Utskottet föreslår sålunda att riksdagen skall besluta att samverkan i beställningscentraler skall tillåtas upp till 40 taxifordon.

För de taxiföretag vars samverkan omfattar fler än 40 taxifordon finns möjligheten att hos Konkurrensverket ansöka om individuellt undantag. En sådan ansökan får prövas på sedvanligt sätt, varvid effekterna för konsumenterna måste tillmätas stor betydelse. Därvid förutsätter utskottet att hänsyn tas till de speciella förhållanden som gäller i glesbygden. Vidare kan Konkurrensverket i sin prövning väga in miljöaspekter. Vid långa transporter kan det ur miljöeffektivitetssynpunkt vara en vinst om samordning mellan utresa och återresa kan åstadkommas, t.ex. genom en beställningscentral. Förekomst av miljöpolicy hos de berörda taxiföretagen bör också tillmätas stor vikt. Det bör härutöver erinras om de möjligheter till samverkan som ges genom det gruppundantag som avses träda i kraft den 1 januari 2001.

Utskottet vill också peka på den möjlighet som kommunerna har att vid sin upphandling av taxitjänster dela upp det aktuella området i geografiskt sett mindre områden. Därigenom kan även små beställningscentraler och små taxiföretag ges en möjlighet att konkurrera med stora aktörer. Detta kan vara till gagn såväl för de små företagen som för kommunerna.

En annan omständighet som kan verka konkurrensfrämjande är de bestämmelser om prisinformation för taxitrafik som börjar gälla den 1 november 2000. Enligt Vägverkets föreskrifter (VVFS 1999:177) skall på utsidan på fordonet finnas redovisning av taxiföretagets samtliga tariffer. Dessutom skall redovisas ett jämförelsepris avseende en typresa bestående av 10 km färd som tar 15 minuter, inklusive eventuell grundavgift. Jämförelsepriset skall anges med svart text mot gul bakgrund och i tydligt större format än övrig information. Enligt vad utskottet erfarit kan priset på den angivna

typresan skilja sig mycket mellan olika beställningscentraler – prisskillnader på upp till 100 kr har noterats. Angivande av jämförpriser bör underlätta för konsumenterna och därmed innebära en ökad konkurrens mellan taxiföretagen.

Utskottet förordar alltså att ett legalundantag införs för taxinäringen och att gränsen för samverkan sätts vid 40 taxifordon. Utskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen av rättstillämpningen i denna fråga och på lämpligt sätt håller riksdagen informerad. Med det anförda blir motion 1999/2000:N49 (mp) huvudsakligen tillgodosedd i berörd del. De övriga motionerna, 1999/2000:N48 (s), 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N50 (c) och 1999/2000:N51 (fp), avstyrks av utskottet i aktuella delar.

Samverkan inom lantbruket

Propositionen

Det nu gällande legalundantaget för lantbruket i konkurrenslagen (jordbruk, trädgårdsnäring och skogsbruk) infördes den 1 juli 1994 (prop. 1993/94:210, bet. 1993/94:NU23). Legalundantaget avser viss samverkan inom en primär lantbruksförening. Andra samarbetsformer inom lantbrukskooperationen såsom s.k. federativ samverkan, varmed avses samverkan mellan primärföreningar, omfattas inte av legalundantaget.

Konkurrensverket har föreslagit att skogsprodukter skall undantas från legalundantaget. Regeringen menar emellertid att de skäl för att låta legalundantaget för lantbruket omfatta skogen som åberopades när undantaget infördes fortfarande har tyngd. Någon ändring i detta avseende föreslås därför inte i propositionen. Definitionerna av vad som avses med jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter skall dock enligt regeringens förslag placeras i en särskild lag.

Det kan på skogsbrukets område förekomma kooperativa verksamheter av betydande storlek, konstateras det i propositionen. Beträffande sådan verksamhet bör legalundantagets skyddsverkan och därmed betydelse inte överskattas, beroende på att samhandeln då kan vara berörd och EG-rättens förbudsregler på konkurrensområdet tillämpliga. Förslaget att Konkurrensverket skall ges behörighet att tillämpa EG:s konkurrensregler har därvid särskild betydelse. För det fall att en primärförening har en stark marknadsställning och samarbetet inom föreningen har påverkan på handeln mellan medlemsstater kan liksom för närvarande en tillämpning av EG-reglerna komma i fråga, särskilt om samarbetet exempelvis omfattar prissamarbete. Med en nationell behörighet att tillämpa EG-reglerna kan tillämpningen av dessa regler dessutom förväntas bli vanligare än för närvarande. De nationella reglerna får inte tillämpas i ett enskilt fall på ett sätt som strider mot den fulla och enhetliga tillämpningen av EG-rätten. EG-reglerna saknar särskilda undantagsregler för samarbete i fråga om skogsprodukter. En tillämpning av det svenska legalundantaget kan ske så långt det kan anses förenligt med EG-rätten. Ytterst skulle detta kunna komma att prövas av EG-domstolen.

Regeringen redovisar i propositionen rättsutvecklingen i fråga om en primärförenings rätt att sätta priset när den svarar för försäljningen. Mot denna bakgrund anses en ny utformning av legalundantaget behövas. Sålunda föreslås att en primärförenings prissättning – när föreningen svarar för försäljningen av varor som i någon mening är inlevererade till den – skall falla utanför förbudet enligt 6 § konkurrenslagen. Den tidigare gällande tumregeln om att samverkan är tillåten om företagen svarar för högst 25 % av den relevanta marknaden, men inte däröver, kommer inte längre att vara tillämplig. Samtidigt gör regeringen bedömningen att det alltjämt är sakligt motiverat att förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete gäller föreningens prissättning när en medlem själv säljer direkt till tredje man.

Regeringen gör vidare bedömningen att någon lagändring som undantar federativt samarbete eller den särskilda form av samverkan som förekommer inom s.k. förhandlingsorganisationer från förbudet enligt 6 § konkurrenslagen inte bör göras. Inte heller anses uttryckliga regler om s.k. funktionsskydd på lantbruksområdet behövas. Det funktionsskydd som gäller inom EG-rätten innebär i korthet att vissa begränsningar i t.ex. stadgarna för en ekonomisk förening inte anses konkurrensbegränsande, om de är nödvändiga för samarbetet inom föreningen och dess verksamhet i sig är övervägande positiv för konkurrensen. Principen om ett sådant skydd följer av rättspraxis från EG-domstolen. Med den koppling som finns i förarbetena till konkurrenslagen till rättsutvecklingen inom EG-rätten, får denna princip ändå anses tillämplig i förekommande fall vid tolkningen av de svenska reglerna, sägs det.

Regeringen redovisar slutligen sin bedömning beträffande frågan om avgränsning mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar att det är en fråga för rättstillämpningen att i konkreta fall dra upp de närmare gränserna, med ledning av de principer som angetts i förarbetena till konkurrenslagen.

Motionen

Det behövs en förnyad översyn av konkurrensreglerna och undantagen vad gäller jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring, anför det i motion 1999/2000:N51 (fp). Detta anses rimligt bl.a. mot bakgrund av den kritik som Sveriges Industriförbund har riktat mot de nuvarande reglerna. Förbundet anser att något nytt legalundantag inte bör införas utan att i stället EG-rättsliga principer om funktionsskydd bör införas enligt samma teknik som gäller för gruppundantag. På jordbruksområdet gäller redan en förordning som undantar jordbrukets primärproduktion från förbudet mot samarbete, men som inte omfattar trädgårds- och skogsnäringarna, säger motionärerna. De konstaterar att den svenska ordningen alltså inte överensstämmer med vad som gäller inom EU i övrigt och anser mot denna bakgrund att hela frågeställningen bör ses över.

Vissa kompletterande uppgifter

Företrädare för Sågverkens Riksförbund har framfört till utskottet att de anser att regeringens förslag till fortsatt och utvidgat legalundantag för

skogsnäringen inte bör genomföras, dels eftersom det avviker från motsvarande EG-reglering, dels eftersom det anses leda till obalans mellan säljarna och köparna på virkesmarknaden. Om förslaget genomförs anser sågverkens företrädare att det krävs dels att det införs ett gruppundantag som möjliggör även för köparna att samverka, dels en noggrann övervakning från Konkurrensverket och Näringsdepartementet av den fortsatta utvecklingen av konkurrensförhållandena på virkesmarknaden.

Sågverkens Riksförbund har också, i juni 2000, inkommit med en skrivelse i frågan till Näringsdepartementet. Där har man hemställt om att regeringen skall utfärda en förordning om gruppundantag från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete enligt konkurrenslagens 6 § för sågverkens samarbete om inköp av sågtimmer. Enligt förbundet blir balansen på sågtimmermarknaden, där sågverken agerar som motpart till skogsägarföreningarna, mycket dålig till följd av regeringens förslag om att skogsägarföreningarna även fortsättningsvis skall omfattas av legalundantaget för lantbruket. Regeringen fattar i dagarna beslut rörande förbundets skrivelse.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening äger de skäl för ett särskilt legalundantag för lantbruket som återopades när detta infördes fortsatt giltighet. Likaså är det fortfarande befogat att låta legalundantaget omfatta skogen. I motion 1999/2000:N51 (fp) ifrågasätts om legalundantaget behövs och en förnyad översyn föreslås. Utskottet kan emellertid inte se något behov av en översyn och avstyrker därmed motionen i berörd del.

Utskottet tillstyrker de två i propositionen framlagda förslagen till lagändringar. Det ena rör, som nämnts, att en primärförenings prissättning – när föreningen svarar för försäljningen av varor som i någon mening är inlevererade till den – skall falla utanför förbudet enligt 6 § konkurrenslagen. Förslaget innebär en anpassning till rättsutvecklingen. Det andra förslaget gäller att definitionerna av vad som avses med jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter skall placeras i en särskild lag och är motiverat av att de bestämmelser som det tidigare hänvisades till nu har upphört.

När det gäller den fråga som företrädare för Sågverkens Riksförbund har aktualiserat och som kan sägas gälla frågan om konkurrensneutralitet mellan de aktörer som omfattas av legalundantaget och de fristående köpsågverken vill utskottet framhålla att det är mycket viktigt att det råder neutrala konkurrensvillkor på olika områden. Gruppundantag är dock inte lämpat i detta sammanhang för att komma till rätta med eventuella konkurrensproblem. Denna typ av undantag är främst avsedda att formalisera en upparbetad praxis, och någon sådan praxis finns inte när det gäller sågverkens samarbete.

Utskottet vill emellertid peka på den möjlighet sågverken har att hos Konkurrensverket söka individuellt undantag för det aktuella samarbetet. Verket har då att pröva om förutsättningarna enligt 8 § konkurrenslagen är uppfyllda. Det finns två nya omständigheter som kan få betydelse vid en sådan prövning. Den ena är att ändringen av legalundantaget kan innebära en ny faktor genom att balansen mellan de olika leden kan ha ändrats. Den andra

omständigheten är EU:s nya riktlinjer för horisontellt samarbete som beräknas börja gälla från årsskiftet 2000/01. Dessa har relevans för just den typ av samarbete som sågverken bedriver. Riktlinjerna kommer att beaktas i Konkurrensverkets arbete.

Vidare bör erinras om vad som sägs i propositionen om tillämpningen av det svenska legalundantaget. Som tidigare redovisats kan en sådan tillämpning ske så långt det kan anses förenligt med EG-rätten. Ytterst skulle detta kunna komma att prövas av EG-domstolen.

Utskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen i frågan. Det bör framhållas att många av de berörda köpsågverken är verksamma på orter där sågverken svarar för en betydande del av sysselsättningen. Regeringen bör på lämpligt sätt informera riksdagen om utvecklingen på virkesmarknaden när effekterna av lagändringarna kan bedömas.

Övriga frågor

Motionen

I motion 1999/2000:N51 (fp) begärs riksdagsuttalanden i vissa övriga frågor, nämligen om skyndsam utredning av fåmansbolagsreglerna, om utredning av arvs- och gåvoskatterna ur ett småföretags- och konkurrensperspektiv, om åtgärder för att underlätta ett tidigt EMU-medlemskap samt om att utreda frågan om möjlighet att skjuta upp realisationsvinstbeskattning vid fondbyte.

Vissa kompletterande uppgifter

Beträffande de tre yrkandena rörande skatter kan noteras att skatter tillhör skatteutskottets ansvarsområde. I propositionen behandlas dock skatter och avgifter något (avsnitt 6.7 Styrmedel och konkurrens, s. 123). I fråga om fåmansbolagsreglerna och arvs- och gåvoskatterna gäller att regeringen hösten 1999 tillkallade en särskild utredare, regeringsrådet Stig von Bahr, med uppdrag att göra en översyn av reglerna för beskattning av ägare i fåmansföretag m.m. – den s.k. 3:12-utredningen. Sedan Stig von Bahr utnämnts till domare i EG-domstolen i Luxemburg och därmed lämnat utredningsuppdraget, förordnades kammarrättslagmannen Per Anders Lindgren i augusti 2000 till ny särskild utredare. Utredaren skall enligt direktiven (1999:72) se över de regler som gäller för beskattning av utdelning från och reavinst vid försäljning av aktier i fåmansföretag samt de särskilda regler i arvs- och gåvoskattelagstiftningen som gäller vid arv och gåva av företag. Utredaren skall också föreslå hur de skatteregler skall vara utformade som skall tillämpas när aktiebolag i vissa fall förvärvar aktier i det egna bolaget. Utredningsuppdraget skall vara avslutat senast den 31 oktober 2001. Den särskilde utredaren är dock oförhindrad att dessförinnan redovisa sitt uppdrag i delbetänkanden om han finner det lämpligt.

Beträffande förslaget om en utredning av frågan om möjlighet att skjuta upp realisationsvinstbeskattning vid fondbyte kan noteras att den utredning om internationaliseringens betydelse för svenska skattebaser och Sveriges framtida skattestruktur som regeringen nyligen beslutat om kan förväntas

komma att behandla den berörda frågan. Den särskilde utredaren, f.d. chefsekonom Per-Olof Edin, skall bl.a. bedöma hur underlagen för enskilda skatter (skattebaserna) förändras och i vilket tidsperspektiv en ökad rörlighet kan uppkomma (dir. 2000:51). Utredningens uppdrag skall vara slutfört senast den 31 mars 2002.

Frågor om EMU tillhör finansutskottets ansvarsområde.

Utskottets ställningstagande

I motion 1999/2000:51 (fp) tas upp ett antal frågor där regeringen inte lägger fram några förslag, men som i vissa fall berörs i allmänna ordalag i propositionen. Skattefrågor och frågan om EMU tillhör skatteutskottets respektive finansutskottets beredningsområden, varför utskottet avstår från att gå närmare in på dem.

Med det anförda avstyrker utskottet nyssnämnda motion i berörd del.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *konkurrenspolitikens inriktning*

att riksdagen med bifall till proposition 1999/2000:140 i denna del och med avslag på motionerna 1999/2000:Sk692 yrkandena 12 och 38, 1999/2000:N46 yrkandena 2 och 3, 1999/2000:N47 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:N51 yrkandena 1 och 10 och 1999/2000:N384 yrkande 6 godkänner vad som föreslås i propositionen om konkurrenspolitikens inriktning,

res. 1 (m, kd, c, fp)

2. beträffande *konkurrens i offentlig sektor, m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K277 yrkandena 3 och 5, 1999/2000:Sk692 yrkandena 14 och 16, 1999/2000:N46 yrkandena 1 och 4, 1999/2000:N47 yrkandena 3–6, 1999/2000:N51 yrkandena 2–7, 1999/2000:N214 yrkande 19, 1999/2000:N238 yrkande 4, 1999/2000:N292 yrkande 6, 1999/2000:N322 yrkande 1, 1999/2000:N384 yrkande 2, 1999/2000:N386 yrkande 14 och 1999/2000:N387 yrkande 6,

res. 2 (m, kd, c, fp)

3. beträffande *konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:N51 yrkandena 16–27,

res. 3 (m, kd, c, fp)

4. beträffande *byggsektorn och boende*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:N47 yrkandena 7 och 8 och 1999/2000:N51 yrkande 29,

res. 4 (m, kd, c, fp)

5. beträffande *gruppundantag för kedjor i detaljhandeln*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:N44, 1999/2000:N45, 1999/2000:N46 yrkande 5, 1999/2000:N47 yrkande 9, 1999/2000:N49 yrkandena 1–3, 1999/2000:N50 yrkande 1 och 1999/2000:N51 yrkande 14,

res. 5 (m, kd, c, fp)

6. beträffande *etableringshinder för detaljhandeln*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:N47 yrkande 10 och 1999/2000:N51 yrkande 28,

res. 6 (m, kd, c, fp)

7. beträffande *lagförslag rörande EG:s konkurrensregler*
att riksdagen antar de i proposition 1999/2000:140 framlagda förslagen till

- a) lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) såvitt avser 5 §,
- b) lag om ändring i lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler,
- c) lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.,

8. beträffande *EG:s konkurrensregler för små länder*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:N51 yrkandena 12 i denna del och 13,

res. 7 (m, kd, c, fp)

9. beträffande *konkurrensskadeavgift*
att riksdagen med avslag på motion 1999/2000:N51 yrkande 12 i denna del

- a) antar det i proposition 1999/2000:140 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) såvitt avser 28 §,
- b) antar det i proposition 2000/01:1 utgiftsområde 24 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20),

res. 8 (m, kd) – motiv.

res. 9 (fp)

10. beträffande *taxisamverkan*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:N49 yrkande 4 och med avslag på motionerna 1999/2000:N46 yrkande 6, 1999/2000:N47 yrkande 11, 1999/2000:N48, 1999/2000:N50 yrkande 2 och 1999/2000:N51 yrkande 15 antar det i proposition 1999/2000:140 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) såvitt avser 6, 18 d och 18 e §§, dock med ändrad lydelse av den sistnämnda paragrafen enligt utskottets förslag i bilaga 3,

res. 10 (m, kd, c)

res. 11 (fp)

11. beträffande *samverkan inom lantbruket*
att riksdagen med avslag på motion 1999/2000:N51 yrkande 32 antar de i proposition 1999/2000:140 framlagda förslagen till

- a) lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20), i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan i det föregående,
- b) lag om innebörden av begreppen jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenslagen (1993:20),

res. 12 (m)

res. 13 (fp)

12. beträffande *övriga frågor*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:N51 yrkandena 8, 9, 11 och 30.

res. 14 (m, kd, fp)

På näringsutskottets vägnar

Per Westerberg

I beslutet har deltagit: Per Westerberg (m), Barbro Andersson Öhrn (s), Reynoldh Furustrand (s), Lennart Beijer (v), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Sylvia Lindgren (s), Ola Karlsson (m), Nils-Göran Holmqvist (s), Marie Granlund (s), Gunilla Wahlén (v), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Ingegerd Saarinen (mp), Åke Sandström (c), Eva Flyborg (fp) och Anne Ludvigsson (s).

Reservationer

1. Konkurrenspolitikens inriktning (mom. 1)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om konkurrenspolitikens inriktning bort ha följande lydelse:

Utskottets syn på inriktningen av konkurrenspolitiken överensstämmer med den som kommer till uttryck i motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:Sk692 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N384 (kd) och 1999/2000:N51 (fp). Liknande synpunkter framförs också i motion 1999/2000:N387 (c), dock utan direkt yrkande i sak. En vital konkurrens skärper effektiviteten och ökar välbefindandet, varför insatser för att främja konkurrensen är viktiga inslag i en politik som gör Sverige mer utvecklingskraftigt. Marknadsekonomin förutsätter en effektiv konkurrenspolitik, som förhindrar marknadsdelning och prissamverkan samt utövar fusionskontroll. En fungerande och sträng konkurrenslagstiftning är viktig för att en effektiv konkurrens skall råda i det privata näringslivet. Konkurrensutsättning medför ökad effektivitet och gynnar konsumenterna. En sund konkurrens på alla marknadsområden är en förutsättning för gott konsumentinflytande. En självständig och kunnig konsument är grunden för en väl fungerande marknad och verkligt inflytande.

Fri konkurrens på lika villkor inom de ramar som sätts upp av etiska principer och lagstiftning är det bästa verktyget för att tillgodose konsumenternas efterfrågan och hushålla med begränsade resurser. En effektiv konkurrens gynnar alltid i första hand konsumenterna, och konkurrensen är den kanske viktigaste drivkraften till teknisk och ekonomisk utveckling. Väl fungerande konkurrens stimulerar en kontinuerlig förnyelse av produktionsapparaten och leder därmed till en effektiv användning av samhällets resurser, dvs. graden av konkurrens på olika marknader spelar en central roll för marknadsekonomins funktionssätt och för den ekonomiska tillväxten. Det avgörande för en

fungerande konkurrens är fritt tillträde till marknaderna. Många offentliga regleringar som införs för att upprätthålla konkurrens skulle inte behövas om det rådde fritt tillträde till marknaden. Det är fritt tillträde – i kombination med den tekniska och ekonomiska utvecklingen – som utgör det främsta botemedlet mot tendenser till konkurrensbegränsningar och monopol.

En viktig orsak till att Sverige placerar sig dåligt i den s.k. välfärdsligan är det höga prisläget, till följd av bristande konkurrens och delvis omfattande regleringar. En strategi för att öka det ekonomiska välbefindet i Sverige i jämförelse med andra länder måste innehålla ett antal reformer för att öka den inhemska konkurrensen samt sänka det allmänna prisläget, som också i stor utsträckning beror på höga skatter. En hel del viktiga avregleringar har redan gjorts i Sverige, men inom en del sektorer är konkurrensen fortfarande bristfällig. Det gäller framför allt i fråga om de marknader där hushållen är köpare, exempelvis varudistribution, detaljhandel och tjänsteproduktion, inte minst i offentlig sektor.

Mycket av det som sägs i propositionen om vikten av konkurrens är bra och visar på en god förståelse för den stora samhällsekonomiska betydelsen av en väl fungerande konkurrens. Det räcker dock inte med vackra ord och till intet förpliktande deklarationer, utan det krävs konkreta åtgärder på olika områden. En ökad avreglering bör ske för att ge utrymme för konkurrens. Samtidigt bör konkurrenslagen skärpas och övervakningen bli effektivare. Konkurrensverket bör få ökade resurser och en mer framträdande roll. Nya regeringsförslag bör granskas, inte bara utifrån ett småföretagsperspektiv, utan också utifrån ett konkurrensperspektiv. Kvarvarande konkurrenshämmande regleringar i den privata sektorn bör identifieras och avvecklas. Småföretagsdelegationens förslag bör snarast genomföras.

Det utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Med det sagda avstyrker utskottet propositionen i berörd del och tillstyrker motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:Sk692 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N384 (kd) och 1999/2000:N51 (fp) i motsvarande delar.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande konkurrenspolitikens inriktning*

att riksdagen med avslag på proposition 1999/2000:140 i denna del och med bifall till motionerna 1999/2000:Sk692 yrkandena 12 och 38, 1999/2000:N46 yrkandena 2 och 3, 1999/2000:N47 yrkandena 1 och 2, 1999/2000:N51 yrkandena 1 och 10 och 1999/2000:N384 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Konkurrens i offentlig sektor, m.m. (mom. 2)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om konkurrens i offentlig sektor, m.m. bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i de här aktuella motionerna att kraftfulla åtgärder måste vidtas från regeringens sida för att driva på avregleringsarbetet i syfte att skapa utrymme för privata initiativ i kommuner och landsting.

De stora offentliga monopol som för närvarande svarar för tjänsteproduktionen inom sjukvård, skola, äldreomsorg etc. bör avregleras så att en privat tjänsteproduktion inom dessa områden skyndsamt kan utvecklas. Riksdagen bör hos regeringen begära förslag om ändringar i de lagar som styr den obligatoriska, kommunala verksamheten vad gäller sådana bestämmelser som förhindrar uppkomsten av konkurrerande alternativ till det rådande monopolet i det allmänna regi. Detta skulle skapa möjligheter för en mängd småföretagare att utveckla och expandera egna verksamheter inom tjänstesektorn i form av kooperativ och egna företag. Inte minst för de kvinnor som nu till stor del svarar för den offentliga välfärdsproduktionen vore det positivt att övergå från att vara anställd till att bli egen företagare. Om flera aktörer tillåts komma in på områden som nu är stängda för privata alternativ, kommer detta att leda till nya arbetstillfällen, samtidigt som ökad konkurrens innebär en effektivare användning av skattemedel. Enligt utskottets uppfattning skulle det dessutom leda till en mer småskalig företagsamhet, närhet i omsorgen, ökad valfrihet och en förbättrad välfärd för medborgarna.

Vidare vill utskottet betona betydelsen av att konkurrensbegränsande förfaranden från olika kommunala aktörers sida påtalas och åtgärdas. Enligt utskottets uppfattning har regeringen intagit en avvaktande hållning. Konkreta åtgärder lyser med sin frånvaro, medan hänvisning till utredningar och arbetsgrupper är vanligt förekommande. Inrättandet av Konkurrensrådet har inte räckt. Rådet har inga sanktionsmöjligheter till sitt förfogande för att komma till rätta med missbruk från företrädare för stat, kommuner och landsting riktat mot privata entreprenörer i syfte att gynna den egna produktionen. Utskottet anser att det inte räcker att genom diskussion och informationsspridning om goda exempel söka åstadkomma rättelse så att förfördelade privata entreprenörer tillåts konkurrera på lika villkor med offentliga producenter.

Enligt uppgift avser regeringen att, efter Konkurrensrådets slutrapport vid årsskiftet 2000/01 och en planerad departementspromemoria, ta ställning till behovet av åtgärder. Denna avvaktande attityd och brist på handling hos regeringen är förödande. Riksdagen bör därför anmoda regeringen att omedelbart vidta åtgärder för att reda upp konkurrenssituationen mellan offentlig och privat sektor. Regeringens egen myndighet Konkurrensverket har i sin rapport föreslagit en rad åtgärder som utskottet anser omedelbart bör genomföras. Det rör sig om följande:

- inför särskilda bestämmelser i lag som gör det möjligt att ingripa mot andra slag av konkurrenssnedvridande förfaranden än dem som omfattas av konkurrenslagen;
- avskilj organisatoriskt och redovisningsmässigt myndighetsuppgifter från konkurrensutsatt verksamhet;
- ändra kommunallagen så att företag ges bättre möjligheter att få prövat i domstol om det är förenligt med lagen att kommunala aktörer börjar driva näringsverksamhet på konkurrensmarknader;

- ge den myndighet som har tillsynen över den offentliga upphandlingen rätt att föra talan om en marknadsskadeavgift om en upphandlande enhet brutit mot lagen om offentlig upphandling;
- integrera tillsynen av den offentliga upphandlingen med övriga myndighetsuppgifter på konkurrensområdet;
- ersätt successivt nuvarande form av inköpsamordning/ramavtal och ej preciserade inköpsvolymerna med frivilligt samarbete myndigheter emellan om inköp utifrån förutbestämda volymer;
- klargör att kommunernas och landstingens inköp från egna företag omfattas av upphandlingsreglerna;
- komplettera upphandlingsreglerna för att komma till rätta med avbrutna anbudstävlingar;
- inför bestämmelser om att myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning och att företagen skall få bättre möjligheter att få lagligheten av ett kommunalt stöd prövat.

Det utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Med det sagda tillstyrker utskottet motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:Sk692 (m), 1999/2000:N322 (m), 1999/2000:K277 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N384 (kd), 1999/2000:N238 (kd), 1999/2000:N214 (c), 1999/2000:N387 (c), 1999/2000:N51 (fp), 1999/2000:N292 (fp) och 1999/2000:N386 (fp) i berörda delar.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *konkurrens i offentlig sektor, m.m.*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:K277 yrkandena 3 och 5, 1999/2000:Sk692 yrkandena 14 och 16, 1999/2000:N46 yrkandena 1 och 4, 1999/2000:N47 yrkandena 3–6, 1999/2000:N51 yrkandena 2–7, 1999/2000:N214 yrkande 19, 1999/2000:N238 yrkande 4, 1999/2000:N292 yrkande 6, 1999/2000:N322 yrkande 1, 1999/2000:N384 yrkande 2, 1999/2000:N386 yrkande 14 och 1999/2000:N387 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena (mom. 3)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena bort ha följande lydelse:

I motion 1999/2000:N51 (fp) finns ett stort antal yrkanden rörande vård- och läkemedelsområdena. Dessa områden tillhör visserligen socialutskottets beredningsområde, men konkurrensaspekterna medför, enligt utskottets uppfattning, att det är motiverat att i detta sammanhang markera effekterna ur konkurrenssynpunkt av nuvarande förhållanden. Liknande synpunkter på behovet av förändringar inom vård- och läkemedelsområdena som framförts

i den nyssnämnda motionen har också i olika sammanhang redovisats i motioner från Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet.

De frågor som är aktuella rör sådant som möjlighet för privata vårdgivare att fortsätta att arbeta efter 65 års ålder, ändrade regler för det s.k. remiss-tvånget, friare etableringsrätt för olika kategorier inom vården, konkurrensut-sättning av öppenvården, m.m. Vid en ökad konkurrensutställning måste självfallet samma kvalitetskrav gälla för den privata verksamheten som inom landstingens verksamhet. Beställarfunktionen kan därvid behöva stärkas, så att brister i upphandlingen förhindras.

Konkurrensverket föreslog i sin rapport att det nuvarande referenspris-systemet för läkemedel, som infördes under den borgerliga regeringen och som medfört stora besparingar för det allmänna, skall utvecklas vidare. Kon-kurrensverket föreslog också att andra än Apoteket AB skall ges möjlighet att sälja receptfria läkemedel. Alla västeuropeiska länder har någon form av reglering av läkemedelsförsäljningen utan att, som i Sverige, hela detaljhan-deln har koncentrerats till ett enda företag.

Riksdagen bör genom ett uttalande göra regeringen uppmärksam på de bristande konkurrensförhållandena inom vård- och läkemedelsområdena i enlighet med vad utskottet här anfört. Därmed blir motion 1999/2000:N51 (fp) väsentligen tillgodosedd i berörda delar.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:N51 yrkandena 16–27 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Byggsektorn och boende (mom. 4)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om byggsektorn och boende bort ha följande lydelse:

Utskottet noterar – i linje med vad som anförs i motionerna 1999/2000:N47 (m) och 1999/2000:N51 (fp) – bedömningen från Konkurrensverket att bostadens läge generellt sett bör få större genomslag vid hyressättningen, så att denna bättre återspeglar de boendes preferenser och därigenom ökar dy-namiken på bostadsmarknaden. Detta synes också stämma väl med de ur-sprungliga intentionerna bakom bruksvärdessystemet.

När det gäller konkurrensen på byggproduktmarknaden anser utskottet att denna skulle främjas om EG:s byggproduktdirektiv utvecklades så att en fungerande europeisk inre marknad på byggproduktområdet kommer till stånd. Utskottet stöder sålunda arbetet för en fortsatt utveckling av EG:s byggproduktdirektiv och anser att detta arbete bör påskyndas.

Frågor om byggsektorn, liksom frågan om de allmännyttiga bostadsföreta-gen, tillhör bostadsutskottets beredningsområde. Frågorna är dock av bety-delse för en effektivt fungerande konkurrens i hela samhällsekonomin. Utan att gå djupare in på frågorna anser utskottet att riksdagen genom ett uttalande

bör påtala för regeringen betydelsen av olika åtgärder för att förbättra konkurrensen på området. Därmed tillstyrks de båda motionerna 1999/2000:N47 (m) och 1999/2000: N51 (fp) i berörda delar.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *byggsektorn och boende*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:N47 yrkandena 7 och 8 och 1999/2000:N51 yrkande 29 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Gruppundantag för kedjor i detaljhandeln (mom. 5)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om gruppundantag för kedjor i detaljhandeln bort ha följande lydelse:

Utskottet anser – i likhet med vad som anförs i motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N50 (c) och 1999/2000:N51 (fp) – att det nuvarande gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln bör bibehållas. Det bör erinras om att när detta undantag infördes skedde det med hänvisning till konsumentintresset. Regeringen anför inga bärande skäl för att konkurrenstrycket skulle öka om gruppundantaget upphör. Risken är snarare att mångfalden och konkurrensen kommer att minska.

Det nuvarande gruppundantaget har gynnat småföretag på landsbygden genom att samordning av upphandling, marknadsföring och administration har varit möjlig. De enskilda ICA-handlarna utgör ca 75 % av glesbygdsbutikerna. Utan möjlighet till samverkan skulle de ha svårt att erbjuda sina varor till konkurrenskraftiga priser. Denna samverkan innebär dock ingen försämrad konkurrens, utan ICA-handlarna konkurrerar med varandra. När gruppundantaget infördes visade prisjämförelser att ICA-handlarna hade lägst priser.

Utskottet vill också framhålla att om det samarbete som nu är möjligt inom ramen för gruppundantaget skulle försvinna, skulle det innebära att ICA-handlarna diskrimineras i jämförelse med helägda kedjor, såsom Hemköp och Konsum. Enligt utskottets mening borde det vara en självklarhet att regelsystemet skall ge alla aktörer på en marknad samma förutsättningar och att konkurrensneutralitet garanteras.

Som redovisats pågår ett arbete inom regeringen med att införa ett nytt svenskt gruppundantag för vertikala avtal avsett att gälla från den 1 januari 2001. Detta arbete befinner sig dock fortfarande på beredningsstadiet. Hur bestämmelserna slutgiltigt kommer att se ut är således inte klart. Inte heller är det möjligt att i förväg uttala sig om hur rättstillämpningen kommer att utfalla. Enligt utskottets mening är det därför inte tillräckligt att förlita sig på ett eventuellt nytt svenskt gruppundantag för vertikala avtal. Om glesbygds-handelns behov skall tillgodoses och konkurrensneutralitet råda bör alltså det nu gällande gruppundantaget bibehållas.

Ett ytterligare skäl för att förlänga gruppundantaget är det moderniseringsarbete som pågår inom EU. Som nämnts är inriktningen att nya regler skall kunna träda i kraft eventuellt redan den 1 januari 2003. Då borfaller behovet av det gruppundantag för vertikala avtal som regeringen avser införa den 1 januari 2001. Enligt utskottets mening förefaller det irrationellt att slopa ett system som har fungerat bra och införa ett nytt där man inte vet hur det kommer att fungera, särskilt när det rör sig om en så pass begränsad tid som cirka två år.

Riksdagen bör sålunda uttala att det nuvarande gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln skall fortsätta att gälla även efter den 1 juli 2001. Som utskottet tidigare anfört är det grundläggande motivet för gruppundantaget konsumentintresset. Om det skulle visa sig att en fortsatt tillämpning av gruppundantaget inte skulle gynna detta intresse måste frågan prövas på nytt. Med ett sådant uttalande av riksdagen som utskottet förordar blir de tidigare nämnda motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N50 (c) och 1999/2000:N51 (fp) helt tillgodosedda i berörda delar och tillstyrks av utskottet. Motionerna 1999/2000:N45 (m) och 1999/2000:N49 (mp) blir också till en del tillgodosedda. Motion 1999/2000:N44 (m), som berör införande av någon form av köpplikt, avstyrks av utskottet.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *gruppundantag för kedjor i detaljhandeln*
att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:N46 yrkande 5, 1999/2000:N47 yrkande 9, 1999/2000:N50 yrkande 1 och 1999/2000:N51 yrkande 14, med anledning av motionerna 1999/2000:N45 och 1999/2000:N49 yrkandena 1–3 och med avslag på motion 1999/2000:N44 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Etableringshinder för detaljhandeln (mom. 6)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om etableringshinder för detaljhandeln bort ha följande lydelse:

Utskottet anser – i likhet med vad som anförs i motionerna 1999/2000:N47 (m) och 1999/2000:N51 (fp) – att riksdagen bör uttala sig om konkurrensfektorna av handelsändamålet i detaljplan. Detta har i praktiken fungerat som en kommunal etableringskontroll och ett avskaffande skulle bidra till ökad konkurrens inom främst detaljhandels område. Regeringen tog ett steg i konkurrenshämmande riktning när den år 1997 återinförde möjligheten för kommunerna att i användningsbestämmelser för kvartersmark och byggnader bl.a. särskilja handel med livsmedel. Denna möjlighet till kommunal etableringskontroll leder till en högre prisnivå. Utskottet vill också peka på att plan- och bygglagen (1987:10) ger en grannkommun möjlighet att formulera krav som i praktiken kan hindra att nya etableringar och därmed ökad konkurrens kommer till stånd.

Dessa frågor som rör ändringar i planlagstiftningen tillhör visserligen bostadsutskottets beredningsområde men konkurrensaspekterna medför, enligt utskottets mening, att det är motiverat för riksdagen att i detta sammanhang markera ett ställningstagande. Riksdagen bör alltså ställa sig bakom vad utskottet här har anfört. De båda motionerna 1999/2000:N47 (m) och 1999/2000:N51 (fp) tillstyrks därmed i berörda delar.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *etableringshinder för detaljhandeln*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:N47 yrkande 10 och 1999/2000:N51 yrkande 28 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. EG:s konkurrensregler för små länder (mom. 8)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Åke Sandström (c) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om EG:s konkurrensregler för små länder bort ha följande lydelse:

Det finns enligt utskottets mening – och i likhet med vad som anförs i motion 1999/2000:N51 (fp) – en risk att internationellt verksamma företag med sin bas i små EU-länder kan komma att missgynnas av EG:s konkurrenslagstiftning. Generellt sett bör avgränsningen av en relevant marknad inte automatiskt sättas lika med de aktuella nationsgränserna. Oberoende av om det negativa beslutet i fråga om Volvo–Scania-affären var helt i enlighet med gällande regler väcker det frågan om företag med sin bas i små länder missgynnas relativt företag från stora länder. Internationellt verksamma företag har ofta en stark ställning på hemmamarknaden. Om denna då är liten kan en strukturaffär vara acceptabel enligt EG-regler om den sker i ett stort land men anses strida mot konkurrensreglerna om den sker i ett litet land. I det nyssnämnda konkreta fallet borde den s.k. tredjepartsaccessen till lastbilsverkstäder också beaktas.

Det förefaller inte utan vidare rimligt att en omfattande internationell strukturaffär skall avgöras av koncentrationsgraden på en mycket liten del av företagets marknad. Det finns en uppenbar risk att EG:s konkurrensregler utformats utan tillräcklig hänsyn till den nya situation som uppstår i och med euron och att reglerna därmed i praktiken missgynnar internationella företag med sin bas och sitt ursprung i små länder. Denna aspekt på EG:s konkurrensregler bör diskuteras mellan medlemsländerna. Riksdagen bör anmoda regeringen att arbeta för att en sådan diskussion och analys kommer till stånd. Därmed tillstyrks den nämnda motionen i berörd del.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *EG:s konkurrensregler för små länder*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:N51 yrkandena 12 i denna del och 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd) och Ola Sundell (m) anser att utskottets ställningstagande i avsnittet om Konkurrensskadeavgift bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, som tidigare nämnts, att en effektiv konkurrensövervakning är viktig ur samhällsekonomisk och konsumentpolitisk synpunkt. Det lagförslag som regeringen lägger fram rörande Konkurrensskadeavgiften och som innebär att – vid fastställande av denna avgift – hänsyn skall tas till om företaget i väsentlig mån underlättat utredningen kan utskottet acceptera.

I motion 1999/2000:N51 (fp) lyfts vissa frågor fram som bör beaktas i det arbete som Utredningen om effektivare regler för bekämpning av konkurrensbegränsningar skall bedriva. Det rör utredning av möjligheten att ge företag lättnader i Konkurrensskadeavgiften om det berörda företaget avslöjar andra företags överträdelser, möjlighet för regeringen eller statliga myndigheter att bryta sönder en befintlig företagsstruktur och rätt att reglera styrelseledamotskap i konkurrerande företag. Utskottet känner sympati för tankegångarna i motionen och vill hänvisa till att hänsyn till svensk rättstradition måste tas. Utskottet avvaktar emellertid med ställningstagande i dessa frågor till dess att regeringen återkommer med eventuella förslag med anledning av utredningens analyser och överväganden. Därmed avstyrks den nämnda motionen i berörd del.

Förslaget i budgetpropositionen om reglering av inbetalning av Konkurrensskadeavgift ser utskottet som en praktisk hanteringsfråga och tillstyrker det därmed.

9. Konkurrensskadeavgift (mom. 9)

Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om Konkurrensskadeavgift bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en effektiv konkurrensövervakning är viktig ur samhällsekonomisk och konsumentpolitisk synpunkt. Det lagförslag som regeringen lägger fram rörande Konkurrensskadeavgiften och som innebär att – vid fastställande av denna avgift – hänsyn skall tas till om företaget i väsentlig mån underlättat utredningen kan utskottet acceptera. Utskottet vill emellertid – i likhet med vad som anförs i motion 1999/2000: N51 (fp) – samtidigt lyfta fram vissa frågor som bör beaktas i det arbete som Utredningen om effektivare regler för bekämpning av konkurrensbegränsningar skall bedriva.

Enligt utskottets mening är regeringen inne på farliga vägar när man vill utreda möjligheten att ge företag lättnader i Konkurrensskadeavgiften om det berörda företaget avslöjar andra företags överträdelser, således ett slags betalda "tjallare". Utskottet vill hänvisa till vad som föreslagits i Folkpartiets rättspolitiska program om att s.k. kronvittnen endast får användas i begränsad utsträckning inom strikt angivna ramar och där de misstänkta biträds av försvarare. Detta är något helt annat än det angiverisystem som tycks föresväva regeringen. Utskottet vill redan nu markera att ett system med kronvittnen inte kan accepteras.

Utskottet bedömer inte heller att regeringen eller statliga myndigheter har sådana kvalifikationer att bedöma en lämplig företagsstruktur att dessa bör ges möjlighet att bryta sönder en befintlig struktur. Förslaget att reglera styrelseledamotskap i konkurrerande företag bygger också på en verklighetsfrämmande tilltro till regleringars effekter. Även i dessa båda avseenden vill utskottet redan nu markera sina ställningstaganden, vilka bör beaktas i utredningsarbetet.

Riksdagen bör anmoda regeringen att genom tilläggsdirektiv eller på annat sätt ge Utredningen om effektivare regler för bekämpning av konkurrensbegränsningar i uppdrag att i sitt arbete beakta de frågor som utskottet har angett. Med detta förbehåll tillstyrker utskottet propositionen i berörd del och motion 1999/2000:N51 (fp) i motsvarande del.

Förslaget i budgetpropositionen om reglering av inbetalning av konkurrensskadeavgift ser utskottet som en praktisk hanteringsfråga och tillstyrker det därmed.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *konkurrensskadeavgift*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:N51 yrkande 12 i denna del

dels

a) antar det i proposition 1999/2000:140 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) såvitt avser 28 §,

b) antar det i proposition 2000/01:1 utgiftsområde 24 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20),

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

10. Taxisamverkan (mom. 10)

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m) och Åke Sandström (c) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om taxisamverkan bort ha följande lydelse:

Utskottet avvisar – i linje med vad som anförs i motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N46 (kd) och 1999/2000:N50 (c) – regeringens förslag om införande av ett legalundantag för taxisamverkan. Förslaget innebär att de beställningscentraler som har fler än 30 taxifordon hotas att slås sönder och kan förväntas medföra att det blir färre och större aktörer på taximarknaden. Utvecklingen kan bli som i Skellefteå där, efter ett utslag i Marknadsdomstolen, de tidigare enskilda taxiföretagen gick samman i ett nytt större företag. Effekten blev alltså att de berörda taxiägarna övergick från att vara egna företagare till att bli anställda. För konsumenterna blev det ingen förändring till det bättre. Att införa ett legalundantag baserat på antal fordon leder också till tröskeffekter, oberoende av vilken gräns för samverkan som väljs.

Samverkande taxiföretag har, enligt konkurrenslagen, möjlighet att hos Konkurrensverket ansöka om individuellt undantag. Vid prövningen i anslutning till en sådan ansökan måste, enligt utskottets mening, effekterna för

konsumenterna och de speciella förhållanden som gäller i glesbygden tillmätas stor betydelse. Det är mycket viktigt att en god service avseende taxitjänster kan upprätthållas i glesbygden, inte minst när det gäller sjukresor, skolskjuts, färdtjänst, etc. Vidare är det angeläget att väga in miljöaspekter. Vid långa transporter kan det ur miljöeffektivitetssynpunkt vara en vinst om samordning mellan utresa och återresa kan åstadkommas, t.ex. genom en beställningscentral.

När det gäller kommunernas upphandling av taxitjänster vill utskottet peka på den möjlighet som dessa har att dela upp det aktuella området i geografiskt sett mindre områden. Därigenom kan även små beställningscentraler och små taxiföretag ges en möjlighet att konkurrera med stora aktörer. Detta kan vara till gagn såväl för de små företagen som för kommunerna.

En annan omständighet som kan verka konkurrensfrämjande är de bestämmelser om prisinformation för taxitrafik som börjar gälla den 1 november 2000. Enligt Vägverkets föreskrifter (VVFS 1999:177) skall på utsidan på fordonet finnas redovisning av taxiföretagets samtliga tariffer. Dessutom skall redovisas ett jämförelsepris avseende en typresa bestående av 10 km färd som tar 15 minuter, inklusive eventuell grundavgift. Jämförelsepriset skall anges med svart text mot gul bakgrund och i tydligt större format än övrig information. Enligt vad utskottet erfarit kan priset på den angivna typresan skilja sig mycket mellan olika beställningscentraler – prisskillnader på upp till 100 kr har noterats. Angivande av jämförpriser bör underlätta för konsumenterna och därmed innebära en ökad konkurrens mellan taxiföretagen.

Regeringen har, som nämnts, aviserat att den avser att införa ett gruppundantag från den 1 januari 2001 för de beställningscentraler som har högst 35 % av den relevanta marknaden.

Generellt sett bör, enligt utskottets mening, konkurrenslagens två huvudbeståndsdelar – förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag och förbud mot missbruk av dominerande ställning – vara utgångspunkten för att beivra alla eventuella samverkansformer inom taxinäringen som är skadliga ur konkurrenssynpunkt. Detta innebär att de berörda taxiföretagen skall kunna visa att en aktuell samverkan inte är skadlig eller att – i det fall att det rör sig om ett dominerande företag – detta inte uppträder på ett sätt som är skadligt för konkurrensen och konsumentintresset.

Det har emellertid visat sig att Konkurrensverket i sin tillämpning inte har ansett sig kunna tillåta samverkan i beställningscentraler i sådan utsträckning som, enligt utskottets mening, är rimlig. Riksdagen bör därför anmoda regeringen att skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag till de ändringar av konkurrenslagen som erfordras för att sådan samverkan skall vara tillåten. Därmed blir motionerna 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N46 (kd) och 1999/2000:N50 (c) tillgodosedda i berörda delar och tillstyrks av utskottet. Motionerna 1999/2000:N48 (s), 1999/2000:N51 (fp) och 1999/2000:N49 (mp) avstyrks i motsvarande delar.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *taxisamverkan*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:N46 yrkande 6, 1999/2000:N47 yrkande 11 och 1999/2000:N50 yrkande 2 och med avslag på motionerna 1999/2000:N48, 1999/2000:N49 yrkande 4 och 1999/2000:N51 yrkande 15
dels avslår det i proposition 1999/2000:140 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) såvitt avser 6, 18 d, och 18 e §§,
dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

11. Taxisamverkan (mom. 10)

Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om taxisamverkan bort ha följande lydelse:

Utskottet anser – i likhet med vad som anförs i motion 1999/2000:N51 (fp) – att regeringens förslag om legalundantag för taxisamverkan har fått en olycklig utformning. Förslaget innebär att enskilda företagare kan undgå förbudet genom att avstå från att vara företagare och i stället bli anställda, vilket kan förväntas medföra att det blir färre och större aktörer på taximarknaden. Utvecklingen kan bli som i Skellefteå där, efter ett utslag i Marknadsdomstolen, de tidigare enskilda taxiföretagen gick samman i ett nytt större företag. Effekten blev alltså att de berörda taxiägarna övergick från att vara egna företagare till att bli anställda. För konsumenterna blev det ingen förändring till det bättre.

En gräns av det slag som regeringen föreslår innebär vidare besvärande tröskeleffekter. För att hålla dessa på en, i förhållande till den nuvarande branschstrukturen, rimlig nivå bör gränsen i stället sättas till 100 taxifordon.

Konkurrenspolitikens fokus är konsumenten. Den samverkan i beställningscentral som legalundantaget möjliggör bidrar till en ökad konsumentnytta. Särskilt betydelsefullt är det för att servicen i glesbygden skall kunna upprätthållas. Detta berörs i några motioner, bl.a. motion 1999/2000:N49 (mp). Vidare innebär en högre gräns för antal taxifordon att miljöaspekterna har större möjlighet att bli tillfredsställande tillgodosedda. Vid långa transporter kan det ur miljöeffektivitetssynpunkt vara en vinst om samordning mellan utresa och återresa kan åstadkommas, t.ex. genom en beställningscentral.

Utskottet vill vidare peka på den möjlighet som kommunerna har att vid sin upphandling av taxitjänster dela upp det aktuella området i geografiskt sett mindre områden. Därigenom kan även små beställningscentraler och små taxiföretag ges en möjlighet att konkurrera med stora aktörer. Detta kan vara till gagn såväl för de små företagen som för kommunerna.

En annan omständighet som kan verka konkurrensfrämjande är de bestämmelser om prisinformation för taxitrafik som börjar gälla den 1 november 2000. Enligt Vägverkets föreskrifter (VVFS 1999:177) skall på utsidan på fordonet finnas redovisning av taxiföretagets samtliga tariffer. Dessutom skall redovisas ett jämförelsepris avseende en typresa bestående av 10 km färd som tar 15 minuter, inklusive eventuell grundavgift. Jämförelsepriset

skall anges med svart text mot gul bakgrund och i tydligt större format än övrig information. Enligt vad utskottet erfarit kan priset på den angivna typresan skilja sig mycket mellan olika beställningscentraler – prisskillnader på upp till 100 kr har noterats. Angivande av jämförpriser bör underlätta för konsumenterna och därmed innebära en ökad konkurrens mellan taxiföretagen.

Utskottet förordar alltså att legalundantagets räckvidd skall utsträckas till 100 taxifordon. Regeringen bör noga följa utvecklingen av rättstillämpningen i denna fråga och på lämpligt sätt hålla riksdagen informerad. Med det anförda tillstyrker utskottet motion 1999/2000:N51 (fp) i berörd del. De övriga motionerna, 1999/2000:N48 (s), 1999/2000:N47 (m), 1999/2000:N46 (kd), 1999/2000:N50 (c) och 1999/2000:N49 (mp), avstyrks i motsvarande delar.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *taxisamverkan*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:N51 yrkande 15 och med avslag på motionerna 1999/2000:N46 yrkande 6, 1999/2000:N47 yrkande 11, 1999/2000:N48, 1999/2000:N49 yrkande 4 och 1999/2000:N50 yrkande 2

dels antar det i proposition 1999/2000:140 framlagda förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) såvitt avser 6, 18 d och 18 e §§, dock med ändrad lydelse av den sistnämnda paragrafen enligt förslag i bilaga 4,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

12. Samverkan inom lantbruket (mom. 11)

Per Westerberg, Karin Falkmer, Ola Karlsson och Ola Sundell (alla m) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om samverkan inom lantbruket bort ha följande lydelse:

De lagändringar som regeringen föreslår beträffande legalundantaget för lantbruket reser, enligt utskottets mening, frågor av principiell natur. Förslaget om att en primärförenings prissättning – när föreningen svarar för försäljningen av varor som i någon mening är inlevererade till den – skall falla utanför förbudet enligt 6 § konkurrenslagen innebär att den tidigare tillämpade tumregeln på 25 % marknadsandel inte längre skall gälla. Företrädare för Sågverkens Riksförbund har framfört till utskottet att detta kan medföra allvarliga snedvridningar av konkurrensen.

I propositionen sägs beträffande tillämpningen av det svenska legalundantaget, som tidigare redovisats, att en sådan tillämpning kan ske så långt det kan anses förenligt med EG-rätten. Ytterst skulle detta kunna komma att prövas av EG-domstolen. Utskottet finner det högst otillfredsställande om riksdagen med öppna ögon skulle fatta beslut om en lag som – på goda grunder – kan befaras strida mot EG-rätten. Sveriges Industriförbund har riktat kritik mot de nuvarande reglerna. Förbundet anser principiellt att konkurrenslagens tillämpning på jordbruksområdet bör regleras i enlighet med reglerna i den aktuella EG-förordningen (26/62). Denna förordning undantar jordbrukets primärproduktion från artikel 81.1, dvs förbud mot samarbete,

men omfattar inte trädgårds- och skogsnäringarna. Den svenska ordningen står alltså inte i överensstämmelse med vad som gäller inom EU i övrigt. Mot denna bakgrund bör hela frågeställningen ses över. Riksdagen bör anmoda regeringen att genomföra en sådan översyn.

Riksdagen bör sålunda anmoda regeringen att skyndsamt återkomma till riksdagen med ett klargörande av rättsläget. I avvaktan på ett sådant klargörande avstyrker inte utskottet de båda lagändringarna i propositionen. Det nyssnämnda lagförslaget innebär en anpassning till rättsutvecklingen. Det andra förslaget gäller att definitionerna av vad som avses med jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter skall placeras i en särskild lag och är motiverat av att de bestämmelser som det tidigare hänvisades till nu har upphört.

När det gäller frågan om konkurrensneutralitet mellan de aktörer som omfattas av legalundantaget och de fristående köpsågverken vill utskottet – i avvaktan på det begärda klargörandet av rättsläget – peka på den möjlighet sågverken har att hos Konkurrensverket söka individuellt undantag för det aktuella samarbetet. Verket har då att pröva om förutsättningarna enligt 8 § konkurrenslagen är uppfyllda. Det finns två nya omständigheter som kan få betydelse vid en sådan prövning. Den ena är att ändringen av legalundantaget kan innebära en ny faktor genom att balansen mellan de olika leden kan ha ändrats. Den andra omständigheten är EU:s nya riktlinjer för horisontellt samarbete som beräknas börja gälla från årsskiftet 2000/01. Dessa har relevans för just den typ av samarbete som sågverken bedriver. Riktlinjerna kommer att beaktas i Konkurrensverkets arbete.

Under villkor av ett klarläggande av rättsläget tillstyrker utskottet propositionen i berörda delar. Motion 1999/2000:N51 (fp) avstyrks i motsvarande del.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. *beträffande samverkan inom lantbruket*

att riksdagen med avslag på motion 1999/2000:N51 yrkande 32

dels antar de i proposition 1999/2000:140 framlagda förslagen till

a) lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20), i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan i det föregående,

b) lag om innebörden av begreppen jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenslagen (1993:20),

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

13. Samverkan inom lantbruket (mom. 11)

Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om samverkan inom lantbruket bort ha följande lydelse:

Utskottet anser – i likhet med vad som anförts i motion 1999/2000:N51 (fp) – att det är befogat med en översyn av reglerna för föreningssamverkan inom jordbruks-, trädgårds- och skogsnäringarna, bl.a. mot bakgrund av den kritik som Sveriges Industriförbund har riktat mot de nuvarande reglerna. Förbundet anser principiellt att konkurrenslagens tillämpning på jordbruksområdet bör regleras i enlighet med reglerna i den aktuella EG-förordningen (26/62).

Denna förordning undantar jordbrukets primärproduktion från artikel 81.1, dvs. förbud mot samarbete, men omfattar inte trädgårds- och skogsnäringarna. Den svenska ordningen står alltså inte i överensstämmelse med vad som gäller inom EU i övrigt. Mot denna bakgrund bör hela frågeställningen ses över. Riksdagen bör anmoda regeringen att genomföra en sådan översyn. Utskottet tillstyrker därmed den nyssnämnda motionen i berörd del.

I avvaktan på resultat från den begärda översynen tillstyrker utskottet de två i propositionen framlagda förslagen till lagändringar. Det ena rör, som nämnts, att en primärförenings prissättning – när föreningen svarar för försäljningen av varor som i någon mening är inlevererade till den – skall falla utanför förbudet enligt 6 § konkurrenslagen. Förslaget innebär en anpassning till rättsutvecklingen. Det andra förslaget gäller att definitionerna av vad som avses med jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter skall placeras i en särskild lag och är motiverat av att de bestämmelser som det tidigare hänvisades till nu har upphört.

När det gäller den fråga som företrädare för Sågverkens Riksförbund har aktualiserat och som kan sägas gälla frågan om konkurrensneutralitet mellan de aktörer som omfattas av legalundantaget och de fristående köpsågverken vill utskottet framhålla att det är mycket viktigt att det råder neutrala konkurrensvillkor på olika områden. Gruppundantag är dock inte lämpat i detta sammanhang för att komma till rätta med eventuella konkurrensproblem. Denna typ av undantag är främst avsedda att formalisera en upparbetad praxis, och någon sådan praxis finns inte när det gäller sågverkens samarbete.

Utskottet vill emellertid peka på den möjlighet sågverken har att hos Konkurrensverket söka individuellt undantag för det aktuella samarbetet. Verket har då att pröva om förutsättningarna enligt 8 § konkurrenslagen är uppfyllda. Det finns två nya omständigheter som kan få betydelse vid en sådan prövning. Den ena är att ändringen av legalundantaget kan innebära en ny faktor genom att balansen mellan de olika leden kan ha ändrats. Den andra omständigheten är EU:s nya riktlinjer för horisontellt samarbete som beräknas börja gälla från årsskiftet 2000/01. Dessa har relevans för just den typ av samarbete som sågverken bedriver. Riktlinjerna kommer att beaktas i Konkurrensverkets arbete.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *samverkan inom lantbruket*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:N51 yrkande 32

dels antar de i proposition 1999/2000:140 framlagda förslagen till

a) lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20), i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan i det föregående,

b) lag om innebörden av begreppen jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenslagen (1993:20),

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Per Westerberg (m), Göran Hägglund (kd), Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m) och Eva Flyborg (fp) anser

dels att utskottets ställningstagande i avsnittet om övriga frågor bort ha följande lydelse:

I motion 1999/2000:51 (fp) tas upp ett antal frågor där regeringen inte lägger fram några förslag, men som i vissa fall berörs i allmänna ordalag i propositionen. Skattefrågor och frågan om EMU tillhör visserligen skatteutskottets respektive finansutskottets beredningsområden, men konkurrensaspekterna medför, enligt utskottets uppfattning, att det är motiverat att i detta sammanhang markera frågornas betydelse ur konkurrenssynpunkt. Liknande synpunkter på behovet av förändringar inom skatteområdet och behovet av ställningstagande rörande EMU som framförs i den nyssnämnda motionen har också i olika sammanhang framförts i motioner från Moderata samlingspartiet och Kristdemokraterna.

På skatteområdet rör det sig om behovet av förändringar beträffande de s.k. 3:12-reglerna när det gäller beskattning av fåmansföretag. Detta är en fråga som har påtalats av Konkurrensverket och som är viktig för småföretagen och som brådskar. Ett annat av Konkurrensverkets förslag rör arvs- och gåvoskatterna som ett hinder för generationsväxlingen i småföretag. Med hänsyn till dessa skatters roll för en väl fungerande konkurrens bör de, enligt Konkurrensverkets uppfattning, minskas. Utskottet vill understryka betydelsen av att arvs- och gåvoskatterna ses utifrån ett konkurrensperspektiv. Konkurrensverket tog också i sin rapport upp frågan om möjlighet att vid fondsparande underlätta fondbyte genom att ge möjlighet att skjuta upp realisationsvinstbeskattningen och därigenom förstärka konkurrensen på området.

Konkurrensverket har vidare pekat på de fördelar som ett svenskt EMU-medlemskap skulle medföra från konkurrenssynpunkt. Verket pekar på att en gemensam valuta skulle medföra att konsumenternas prisjämförelser underlättas och att konkurrenstrycket skulle öka i Sverige. Med regeringens linje i EMU-frågan kan ett svenskt medlemskap ligga många år fram i tiden.

Riksdagen bör i ett uttalande till regeringen markera de nu aktuella frågornas betydelse ur konkurrenssynpunkt. Därmed blir motion 1999/2000:N51 (fp) i berörda delar väsentligen tillgodosedd.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. *beträffande övriga frågor*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:N51 yrkandena 8, 9 11 och 30 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

1. Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1845) om
tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och
statsstödsregler

2000/01:NU4
Bilaga 1

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1970:417) om
marknadsdomstol m.m.

2000/01:NU4
Bilaga 1

4. Förslag till lag om innebörden av begreppen jordbruks-,
trädgårds- och skogsprodukter i konkurrenslagen (1993:20)

2000/01:NU4
Bilaga 1

Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

Regeringens förslag

Utskottets förslag

18 e §

Förbudet i 6 § gäller inte för ett skriftligt avtal mellan taxiföretag eller mellan en betällningscentral och taxiföretag om avtalet

1. avser gemensam transportverksamhet genom samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar,

2. behövs för att tillgodose det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice, och

3. omfattar högst 30 taxifordon.

Undantaget enligt första stycket gäller inte

1. till den del samarbetet avser förfarande eller villkor som innebär eller omfattar

a) fastställande av gemensamma priser,

b) uppdelning av marknader,

c) en uppsägningstid för anslutet taxiföretag som överstiger sex månader från uppsägningstillfället eller, i fråga om en ekonomisk förening, villkor att uppsägning inte får göras förrän tidigast efter sex månader eller längre tid från inträdet, eller

d) förbud för anslutet taxiföretag att efter avtalstidens utgång konkurrera med den gemensamma transportverksamheten, och

2. till den del det är uppenbart att syftet med den gemensamma transportverksamheten eller intresset av tillgång till taxiservice enligt första stycket 1 och 2 kan tillgodoses utan att samarbetet omfattar ett sådant förfarande eller villkor som avses i 1 a–d.

Förbudet i 6 § gäller inte för ett skriftligt avtal mellan taxiföretag eller mellan en betällningscentral och taxiföretag om avtalet

1. avser gemensam transportverksamhet genom samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar,

2. behövs för att tillgodose det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice, och

3. omfattar högst 40 taxifordon.

Regeringens förslag

Reservantens förslag

18 e §

Förbudet i 6 § gäller inte för ett skriftligt avtal mellan taxiföretag eller mellan en betällningscentral och taxiföretag om avtalet

1. avser gemensam transportverksamhet genom samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar,

2. behövs för att tillgodose det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice, och

3. omfattar högst 30 taxifordon.

Undantaget enligt första stycket gäller inte

1. till den del samarbetet avser förfarande eller villkor som innebär eller omfattar

a) fastställande av gemensamma priser,

b) uppdelning av marknader,

c) en uppsägningstid för anslutet taxiföretag som överstiger sex månader från uppsägningstillfället eller, i fråga om en ekonomisk förening, villkor att uppsägning inte får göras förrän tidigast efter sex månader eller längre tid från inträdet, eller

d) förbud för anslutet taxiföretag att efter avtalstidens utgång konkurrera med den gemensamma transportverksamheten, och

2. till den del det är uppenbart att syftet med den gemensamma transportverksamheten eller intresset av tillgång till taxiservice enligt första stycket 1 och 2 kan tillgodoses utan att samarbetet omfattar ett sådant förfarande eller villkor som avses i 1 a–d.

Förbudet i 6 § gäller inte för ett skriftligt avtal mellan taxiföretag eller mellan en betällningscentral och taxiföretag om avtalet

1. avser gemensam transportverksamhet genom samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar,

2. behövs för att tillgodose det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice, och

3. omfattar högst 100 taxifordon.

Ärendet	1
Sammanfattning.....	1
Proposition 1999/2000:140.....	2
Proposition 2000/01:1 (budgetpropositionen)	3
Motionerna	3
Utskottet	7
Inledning.....	7
Konkurrenspolitikens inriktning	8
Propositionen	8
Motionerna	9
Vissa kompletterande uppgifter.....	10
Utskottets ställningstagande	12
Konkurrens i offentlig sektor, m.m.	13
Propositionen	13
Motionerna	14
Vissa kompletterande uppgifter.....	18
Utskottets ställningstagande	22
Inledning.....	22
Konkurrens i offentlig sektor, m.m.....	22
Konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena	23
Byggsektorn och boende.....	23
Propositionen	23
Motionerna	23
Vissa kompletterande uppgifter.....	24
Utskottets ställningstagande	24
Detaljhandeln.....	25
Gällande regler, m.m.	25
Propositionen	25
Motionerna	26
Vissa kompletterande uppgifter.....	28
Utskottets ställningstagande	29
Inledning.....	29
Gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln	29
Etableringshinder för detaljhandeln.....	30
EG:s konkurrensregler m.m.	30
Propositionen	30
Motionen	32
Vissa kompletterande uppgifter.....	32
Utskottets ställningstagande	33
Inledning.....	33
Lagförslag rörande EG:s konkurrensregler.....	33
EG:s konkurrensregler för små länder	33
Konkurrensskadeavgift	33
Propositionen	33
Motionen	34

Vissa kompletterande uppgifter.....	34
Utskottets ställningstagande	36
Taxisamverkan	36
Propositionen	36
Motionerna	37
Vissa kompletterande uppgifter.....	38
Utskottets ställningstagande	39
Samverkan inom lantbruket	40
Propositionen	40
Motionen	41
Vissa kompletterande uppgifter.....	41
Utskottets ställningstagande	42
Övriga frågor.....	43
Motionen	43
Vissa kompletterande uppgifter.....	43
Utskottets ställningstagande	44
Hemställan	44
Reservationer	46
1. Konkurrenspolitikens inriktning (m, kd, c, fp).....	46
2. Konkurrens i offentlig sektor, m.m. (m, kd, c, fp)	47
3. Konkurrens inom vård- och läkemedelsområdena (m, kd, c, fp)	49
4. Byggsektorn och boende (m, kd, c, fp)	50
5. Gruppundantag för kedjor i detaljhandeln (m, kd, c, fp).....	51
6. Etableringshinder för detaljhandeln (m, kd, c, fp).....	52
7. EG:s konkurrensregler för små länder (m, kd, c, fp).....	53
8. Konkurrensskadeavgift (m, kd).....	54
9. Konkurrensskadeavgift (fp)	54
10. Taxisamverkan (m, kd, c)	55
11. Taxisamverkan (fp).....	57
12. Samverkan inom lantbruket (m).....	58
13. Samverkan inom lantbruket (fp)	59
14. Övriga frågor (m, kd, fp).....	61
Bilagor	
1. Regeringens lagförslag i proposition 1999/2000:140.....	62
2. Regeringens lagförslag i proposition 2000/01:1 (budgetpropositionen)	76
3. Av utskottet föreslagen ändring i regeringens förslag till lag om ändring i konkurrenslagen.....	77
4. I reservation 11 föreslagen ändring i regeringens förslag till lag om ändring i konkurrenslagen.....	78